

AKATALPA

Şubat 2025 - Sayı 302

Aylık Şiir ve Eleştiri Dergisi

ISSN 1305 - 7685

Sevil AVŞAR

MİRAS

Yaşlandım... Biliyorum çok yakınımnda ölüm
Herkesin başında efil efil eserken rüzgâr
Bana uğramazdı haksızlığı bu
Yalan söyleyemem
Benim için de esmişti birkaç kez
Yıllarca sakladım, benim içindi gül filizleri
Ayrılık vakti gelir toprağa yakışırım
O dört gül ardımda bıraktığım
Dört gülüm mirasımdır

30 Ekim 2024

Serap Aslı ARAKLI

TAKAT KAYBI

Alnımdaki siyah kalbimden
demem o ki aşk da şiir de alın yazım
oksitlenmiş zamanı temizliyorum ara ara
anladım ki evlilik sonrası
trajedi provası yapılmaz artık

Kalbimdeki mor künhümden
masum sevap içimi seyrediyorum ara ara
hız ve hiç kuşum kanatsızlık içimde
anladım ki anne olmak da ağır işte
- Kızım, haritada Ağrı nerde, göster

Kalbime denk gelen bu kış ve hüznün
benden önce Gülten ablama uğramamışsa
benimdir. Keza duvak ve ürperti de--

Artık benim değil aşkın ve adımın çıkardığı ses!

Madenler, 27 Aralık 2024

Hüseyin ALEMDAR

MEŞİN TOP

Metin Kurt'un anısına

Ah be Metin!
Kramponumun altındaki tebeşir izi
nasıl da futbol ve çocukluğum
meşin topla attığım gollerin
asisti kendim

Senin gibi ben de solcu ama sağ açtım
ne zaman ki köyden ilçeye indim
arkamdan ağladı meşin topum
şiiirden öncedir bende menzilin karanlığı
ağlamadan şimdi geriye dönsem
dava açar bana ters köşe kendime attığım goller

Metin abi, bu sensin işte! dediğimde
İstiklal'de yan yana yürüyorduk Kurt Metin'le
ışıklı panolarda Türk ve dünya futbolu afişleri
nasıl da cehennemi cennete çevirmiştik
üstelik sıkı iki kalemdik *Öküz* dergisinde o ara--
ben ağlamıştım Metin abi camlarını yumruklamıştı
ışıklı reklam panosunun ve "futbola sendika gerek!"
diye haykırıştı. Allah gibiydi taşra ve Galatasaray

Futbolun ve şiirin ağırlığı olsa olsa eşyalarla
karanlık çökmek üzereydi bi' güzel çalım attı Metin abi
bana ve kendine. Ey mahcup gladyatör benden önce ölme

O akşam birdenbire öldük ikimiz de!

Beyoğlu, 30 Aralık 2024

Ekrem Acar, Döndü Açıkgöz, Meryem Açar, Gülçin Yağmur Akbulut, Hüseyin Alemdar, İshak Altundağ, Serap Aslı Araklı, Hicran Aslan, Sevil Avşar, Cansu Aydın, Ali Asker Barut, Eylem Hatice Bayar, Dilek Bayram, Tahir Musa Ceylan, Onurcan Çakır, Âba Müslim Çelik, Hasan Çelikkol, Filiz Kalkışım Çolak, Ramis Dara, Hasan Efe, Barış Erdoğan, Gazanfer Eryüksel, Nurkan Gökdemir, Nihan Işıker, Gülsüm Işıldar, Gülten Doğruyol İncesu, Nurbanu Kablan, Erkan Kara, Yunus Karakoyun, İlhan Kemal, Mustafa Ergin Kılıç, Nevzat Konşer, Fahrettin Koyuncu, Hüseyin Kural, Mustafa Oğuz, Emin Orhan, Serhat Ölçer, Özge Özgen, Zeynep Özkan, Seher Özkök, Mehmet Rayman, Mutallip Saydulla, Muharrem Sönmez, Süreyya Şahin, Mevlüt Şener, İbrahim Tığ, Mehmet Akif Tutumlu, Ahmet Uçar, Fesih Vural, Ahmet Yılmaz, Büşra Kurtar Yılmaz.

ARABESK KÜLTÜRÜN KUŞATMASI ALTINDA AHMET HÂŞİM’İ YENİDEN DÜŞÜNMEK...

Cansu AYDIN

On dokuzuncu yüzyılda yazdığı gerçekçi romanlarda insan psikolojisini derinliğine ve çok başarılı biçimde ele alan Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin “Budala”sında betimlediği çağ, size de çok tanıdık gelmiyor mu?

“Bu devir sıradan insanı en parlak zamanı; duygusuzluğun, bilgisizliğin, tembelliğin, yeteneksizliğin, hazıra konmak isteyen bir kuşağın devridir. Kimse bir şeyin üzerinde durup düşünmüyor. Kendisine bir ülkü edinen çok az. Umutlu birisi çıkıp iki ağaç dikse herkes gülüyor: ‘Yahu bu ağaç büyüyünce kadar yaşayacak mısın sen?’ Öte yanda iyilik isteyenler, insanlığın bin yıl sonraki geleceğini kendilerine dert ediliyorlar. İnsanları birbirine bağlayan ülkü tümünden yitti, kayıplara karıştı. Herkes yarın sabah çekip gidecekleri bir handaymış gibi yaşıyor. Herkes kendini düşünüyor. Kendisi kalabileceği kadar kapsım, geride kalanlar isterse aklıktan, soğuktan ölsün, vız geliyor.”(1)

Dostoyevski sanki yaşadığı dönemi değil bizim yaşadığımız dönemi anlatıyor. Dolayısıyla bu satırları okurken onunla bir ruh yoldaşlığı kuruyorum. On dokuzuncu yüzyılı değil yaşadığımız çağı sorguluyorum. Bir yanda yapay zeka gibi teknolojik alanda yaşanan gelişmeler, öbür yanda her koyun kendi bacağından asılır mantığına dayanan(2) arabesk kültürün ülkemize kök salıp onu bütün dallarıyla neredeyse ele geçirmesi...

Günümüz Türkiye’sinde insanlar ekonomik sıkıntılarla boğuşuyor, nüfusun büyük çoğunluğu yoksul, alım gücü azalmış durumda. Böyle olumsuz koşullar içinde bocalayan bireyler kendilerini kurtarmak için çırpınıp duruyorlar. Kapitalizm bireylere sınıf atlayarak bu olumsuz durumdan kurtulmak için ümit veriyor. Mahallesinin milyoneri olmak pek çok kişinin rüyalarını süslüyor. İnsanların çoğu büyük ülküler peşinde değil kısa yoldan köşeyi dönme derdinde. Bu bencil rüyayı gerçeğe dönüştüren insan ise çok az ve onlar da kitlelere kötü örnek oluyorlar. Arabesk şarkılar söyleyen, düzenin yıldızlaştırdığı müzik icracılarını düşünün... Halkın arasından çıkan bu kişilerin başlangıçta çok zor yaşamları oluyor, büyük çileler çekiyorlar; fakat daha sonra halkın sevgisini kazanıp zengin oluyorlar. Şarkılarında halkın acılarını anlatıyorlar, fakat halk sefalet içinde yaşam mücadelesi verirken onlar kazandıkları büyük paralarla konforlu ve lüks bir yaşam sürüyorlar. Yaptıkları müzik ile halkın duygularına sözde tercüman oluyorlar. Arabesk müziği isyankâr ve samimi bir müzik olarak nitelendirme hususunda da dışavurulan isyanın sahte olduğunu düşünüyorum. Çünkü söz konusu isyan icracıların konforlu ve lüks yaşamlarıyla örtüşmediği gibi mevcut düzenin egemenlerine değil tanrı ve kadere yöneltilen bir serzeniş şeklindedir. Kadercilik ise kapitalizme bir boyun eğiştir ve insanları umutsuzluk kuyusunun derinliklerine daha da iter. Üstelik kendini aşma ve daha iyiye, güzele ulaşma kaygısı içinde üretilmeyen şarkılarda bir nitelik sorunu da söz konusudur.

Elbette ki aşk, ayrılık karşısında duyulan üzüntü, özlem; bu duyguların hepsi evrensel ve insanî; fakat bunların dışavurumu hususunda çok büyük bir nitelik problemi var. Ahmet Hâşim bir şiirinde “Melâli anlamayan nesle aşına değiliz!”(3) diyor, tabii ki de insanı eylemsizliğe, niteliksizliğe, suya sabuna dokunmamaya, mücadelesizliğe, körlüğe iten bir duygu değil

Ekrem ACAR

GOCA BİR AKTARDI ANADOLU

“Buyurdu: ‘Kiminiz kiminize düşman olarak inin. Yeryüzünde belirli bir süreye kadar mekân tutmanız ve nimetlenmeniz öngörülmüştür.’” (A’RAF,24)

bizim bildiğimiz gibi Rûmî
sen de bilir misin rumcefilî
toprağın nefesini açanı
yağmur gibi
goca türkmen’in
ıtırıydı otceğiz

ya ermeni çiçeğini
o üşümüş de büzüşmüş
sarı gelini
yaralarımızı saracağımız nektarı
terli yemenilerdeki
sen de bilir misin Rûmî
bizim bildiğimiz gibi
unutma beni’yi

sen de bilir misin Rûmî
süryaniyeyi
kürt biberini
alevika otunu ağzımızdaki
o kadim aktarın kokularını
acılarını o taze bahçenin
bizim bildiğimiz gibi

bu. Yüzeysellik değil, derinlik, farkındalık... Bugün geldiğimiz noktayı düşünüyorum, yine bireysel acılar yüceltiyor, fakat Hâşim’in şiir anlayışı bununla bir ortaklık varmış gibi görünse de bunun tam karşısında... Yapay zekâ çağındayız; yapay zekâ sözde şiir yazabiliyor, müzik üretebiliyor; bu durum genç sanatçılarda sanki yaptıkları

işin beyhude olduğu düşüncesini uyandırabilir; onları böyle bir yanılgıya düşürebilir. Oysa yapay zekânın üretimleri özgün olmaktan çok uzaktır. Bu bağlamda 1. Dünya Savaşı sırasında emperyalistlere karşı ülkesini korumak üzere Çanakkale cephesine de giden cesur şair Hâşim, sıkı ve derin şiir işçiliğini savunan sanatçı kişiliğiyle ve görmezden gelinen protest yaşamıyla genç sanatçılara çok büyük bir ilham verebilir. Şöyle ki şiir ve müzik gerçek isyanın estetize edilmesi için harika bir yol olabilir. Şairlerin ve müzisyenlerin işin kolayına kaçarak değil Hâşim gibi büyük bir özveri ve titizlikle bu ülküye eğilmesi gerekir.

Notlar

(1) Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Budala, trc. Mazlum Beyhan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, sayfa 66.

(2) “Kırsal kültürden kopmuş ama kentlileşmemiş, ‘bencil’ ve ‘benmerkezci’ bu yaşam biçimi ‘arabesk kültür’ şeklinde ifade edilmektedir.” Bkz. Simge Kurtoğlu, “Türkiye’de Arabesk Kültürü ve Arabesk Müziğin Doğuşu”, sayfa 4, <https://www.coursehero.com>, 26.12.2020.

(3) Ahmet Hâşim, “O Belde”, Ahmet Hâşim, Göl Saatleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, sayfa 38.

Âba Müslim ÇELİK

BOZUK SAAT

Sait Faik Abasıyanık'a

Kalpazankaya'da
şarp şarp şarp ve
homurtuları dalgaların
şakşuka...

Solniško solniško
Zeyko, solniško
dağılan nar tadı
sır-Ay'la...

Yaralı Güneş mi?
Sil baştan, ivedi
Yetişir carına
Martı kuşlarının

Solniško solniško
Zeyko, solniško

Kalbime batıyor
Akşam şafağı

Ölüler ağıt bekliyor,
dirilerse şarkı...

Car: İmdat
Solniško: Güneş'im
Zeyko: Tavşancığım

Onurcan ÇAKIR

ÇOCUKLUK TRAMVAYI

doksanlarda bir yıl ama hangisi tam bilmem
incirli'de bir ara sokak gece evlerde beyaz floresan kömür
kokusu ve sodyum buharlı lambalar
aşağıda bir bakkal gazeteyle karışık ekmek aromalı
tezgâhında toplasan en çok beş ürün altıncı sığmaz
apartmanın arka bahçesi yağmurda hep çamur ve çamur tek
başına oynamak için gayet iyidir
arabalar hep kuş isimlerinden oluşuyordu ve renkli çocuk
parkı egzoz grisinin arasında
evdeyken hep yağmur mu yağıyordu yoksa yağmur
yağarken mi hep evdeydim
evler evler arabalar evler merdivenler kömür egzoz ve
elvangazoz
bazı otobüsler turuncuydu bazıları kırmızı bazıları körüklü
gökyüzü sanki artık hep dümdüzdü
teypteeki ekolayzırın tüm frekanslarını yukarı kaldırıp aşağı
indiriyordum

istanbul şehir miydi köy müydü tam hatırlamıyorum
kapıya sütçüler geliyordu ellerinde koca güğümlerle
hep ineklerin nerede olduklarını merak ediyordum

Ali Asker BARUT

HAYDAR'IN SESİ

Rüyada bir elmanın peşindeyim
Yüzümde kırık bir narın kederi
Yavaş bir yağmurun sesiyle
Dalgın bir rüyayı konuşuyorum

Beni bu yağmurun içinde bırak
Elmanın peşinden git diyor Haydar'ın sesi
Ben narım bu elmanın rüyasında
Sen de görürsün diyor, yağmuru az aralasan

Rüyada bir elmanın peşinde
Kırık bir narın kederiyle konuşuyorum
Yağmurun içinde semaha girmiş bir turna
Ses etme diyor Haydar birlikte çıkalım
Rüyadan şiirin bahçesine

Gülsüm IŞILDAR

LAL AĞRILAR

Lal konuşmalar dolduruyorum
Uçurumlar sarkan eteklerime,
Gelip gelip çarpıyor gururu yorgun
Buzdağının kırılan kemikleri
Çatık kaşlı bir gökyüzü damlıyor
Bulutların tırnağından...

Kalbi olan her şeyi kıran
Zorba çekiçler çoğalırken,
Günleri çömleğinde pişiren
Ağrılı bir hayat yayında geriyor sözleri,
Ve problem olmaya kararlı aşkların
Sarkacında gün sayan kadımlar,
Kırmıyor katilinin son isteğini...

Yakalanmamak için çılgınca
Kaçarken soru işaretleri,
Erdemin zarını kazıyor bıçak, kaldırımlar
Bağrında söndürürken izmaritleri
Şiirlere yordurup yordurup
Jiletlere gıdıklatıyorum bileklerimi...

Ey suların sesini içerek giden nehir
Yüreğimdaki sızı henüz
Öğreniyor yosun tutmayı,
Öptüğüm her dizeyi sen saydım
Anılarım üşütürken dağları,
Ölüm bir ustalıkta
Küreği daha derine sapla,
Nasılsa baharda erir karları...

EDEBİYAT GENELİNDEN ŞİİRE “ASGARİ GRUP ETKİSİ” İLE BAKMA

Hasan EFE

Başlığın tırnağındaki söz öbeği bütün toplum ve topluluklarda oluşan kümelenmelerde görülmenin yanı sıra devlet yönetimindeki hiyerarşi ya da devletlerarası ilişkiler dışında holding, şirket; kurum ve kuruluşlarda da kendini gösterir.

Bazen öyle durum olur ki geniş aile topluluklarında da ortaya çıkar *asgari grup etkisi*.

Biz kestirmeden edebiyata, oradan da şiire dönelim ayrıntılara girmeden.

Edebiyatımızda; Divan, Batı, Halk, Tasavvuf... Serveti Fünun, Fecr-i Ati... Milli Edebiyat, Tanzimat, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı... Divan, Halk, Tasavvuf Şiiri, Beş Hecceler, Yedi Meşaleciler, Saf Şiir, Toplumcu Gerçekçiler, Garip Akımı (Birinci Yeni), İkinci Yeni; '70 Kuşağı, '80 Kuşağı, Yenibütün, Dördüncüyeni, vb topluluk ya da gruplarını görüyoruz.

Toplumda *biz* ve *onlar* arasındaki yaklaşımın boyutları keskinleşirse ayrışmalar da şiddetlenir. Bu, günümüz edebiyatına da yansır.

Özellikle Divan şairlerinde bu daha da belirgindir. Erke yakın olanlar ile uzak duranlar dışında halka yakın olanlarla uzak olanlarda da görülür bu.

Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal... Nâzım Hikmet, Ahmed Arif...

Durum günümüzde daha mı artıyor? sorusunu dile getirebiliriz.

Bir dergi etrafında toplananlar ile dışlananlar, dışlananlarla bir görüş etrafında toplananlar.

Aslında bu farklılıklar yaşamın kendi doğasında olduğu için gereklidir.

Akla kara, iyiyle kötü, sıcakla soğuk gibi.

Genel olarak günümüz şiirine baktığımızda dergi ve yayınevlerinin bize ulaştırdığı şiirlerde bu farklılık açıkça ortaya çıkıyor. Özellikle dergilerde eleştiri dışındaki değerlendirme ve değinilerde. Bir de şair, yazar öbeklerinin oluşturdukları kulislerde.

Bu, kimileyin sosyal medyayla kimileyin çay, kahve ve dem toplantılarında ben (biz) / sen (onlar) şeklinde yansıyabiliyor.

Bir yerde bu edebiyat fısıltıları, güzel yansımalar oluştursa da ayar kaçınca *asgari grup etkisi* öne çıkıyor.

Eh! Bu da psikolojinin temel unsurlarından biri.

Söz gelimi bir şairin şiirleri telif dergilerde yer alıp kitaplarının da baskısı onlarca olduğunda bir *asgari grup etkisi* oluşur. Bu şaire yakın olanlar ona daha olumlu özellikler atfeder, ayrıca onu diğer şairlere göre tercih ederler.

Her durumda bir gruba ait olmanın dışında o gruba kendini özdeşirmek biz ve onlar algısı yaratır. Kişi kendi içinde kaldığı gruptaki şaire daha renkli, etkili, güçlü dize kotaran ve çeşitli söz ve sözcüklerle dili zenginleştiren biri olarak görülür.

Eğer başka şair ve gruplara bakacak olursak yani ötekiler söz konusuysa iş değişir. Algımızın işlevi rotadan çıkar. Önce genelleme yapılır. Bu bir yerde incelik ve estetiği görememektir. Biz genelde şunu söylüyor ya da satır aralarında okuyabiliyoruz, “Bunların çoğu -hepsi- birbirinin benzeri veya taklidinden başka bir şey değil!”

Aslında bu “*dış grubun homojenliği yanılığıdır.*”

Seher ÖZKÖK

BURSA

Öğle üstü çöküyor nefesime

Gri bir yalan şu bulutlar

Bulutlar kendi tenlerinde

Söylemiyorlar dünyayla aralarındaki sır

Ne!

Göz kapakları kapanmış göğün

Çatlamakta vakit şimşeklerle

Bir masayı bölüşmüş olmanın

Ağırlığı, sonra yağmur, sonra yağın, sonra yağ ey gün

uykusuna ömrümün

Diyor şehir, eskir diye kenarda sakladığım

Sokaklar, yollar ve köprüler ve gördükçe ağladığım nehir

bir esir gibi gömülmüş ortasına

Ey Prusa, ey Hüdavendigar ey Bursa:

Geçerken kaldığım, kaçarken yakalandığım:

Sur içleri, taşlar ve rüyalar...

Üftade'nin düşkün aşkı,

Emir'in rüyası, yanan kömür parçası...

Dönüşü olmayan sular, bilirsin

Yıkamıyor yokuşlarını.

Ve Ulu Cami'nin gölgesini kaybettin, biliyorsun

Hangi mevlit doğurur ki seni

Hangi Çelebi uyandırır uykundan

Kuşlar kanatsız, anlar saltanatsız artık

Artık günler de geçmiyor sokağından

Sen şehir sen eski bir iksirsin

Düşüp de kırılmış çağın uğultusundan:

Sukut

Ve

Sükût

Bir imla farkıdır belki de zaman.

Psikolojide çok bilinen bir kavramdır.

Bu ne demek?

Kişiler (şair, yazar, okur...) kendi beğenileri dışında kalan şairler ya da gruplar için hepsini aynı algılar. Bazen durum öyle noktaya gelir ki kendilerine karşı düşünen ya da konuşanlara her türlü sözü söyleme gücünü kendilerinde görürler. Bu önyargıyla, kendilerinin dışında kalanlara karşı olumsuz olarak yaklaşmakla kalmaz ve şiir ile ilgili değerlendirmelere de bu açıdan bakarlar.

Önyargı zihin, duygu ve davranış temelini dayanır.

Biraz daha ileri gidilirse önyargının bir ileri basamağı da *ayrımcılıktır*.

Bir yerde bu davranış biçimi sürerse, “onlardan” olan kişilerle ilişkiler kopar ya da kesilir. Duygusal olarak gruba dahil olmayanlar yani bizden olmayanlar tiksindiricidirler. “Onlara” karşı kızgınlık, öfke, kıskançlık ve hor görme başlar ve “onlar” hep aşağıda yer alırlar.

Bu aşamada, kültürel kesinti etkisinin yanı sıra “onlar ve bizler” arasındaki düşmanlık unsurları da öne çıkar. Bunlardan biri *rekabet* ise diğeri de *cahilliktir*.

Bu durumda şiiri ve şairi besleyen ne olmalıdır?

BURSA'DA AMAN

1.
bir öpücük yetecekti
siz seviştiniz eksik kaldı
caddeler kediler ve parantezler

umulmadık bir kış olabilir bu kış
parantez içinde ama
ve bilenebilir bize
küçük şadırvanda şakırdayan su
2.
siz ulu dediniz o dağa
kabul ettim keşiş desem de
size alışmanın tarihi işte
biraz eksik ve belki de yanlıştır

herkes ve hatta
güvercin bakışlı sessizlik bile
kendi düşüşünü yazar
ödünç kelimelerle

susmuşum ve susuşumu
duyurmak istiyordum alışarak
yani daha çok susarak
3.
usandım dedim uslandım anladılar
ovanın yeşili göğün mavisi

yanlışıklar ve yaşlılıklar
hep bir sonraki
hep bir sonrası

bir çiçek iliştiirdim yakama
zaman dedim ben ona
onlar aman dediler

onlar sızsiz yapamaz
siz onlarsız
4.
sizdiniz gördüm
kaçtınız en olmaz zamanlarda
bir eski cami avlusundan
açık kalmış bir parantezden
kim bilir belki de
çinilere sinmiş Kur'an sesinden

gelince birden gelen
eksik bir hüzüdü şehriniz
varılmıyordu kendisine
varılamıyordu

varsın eksik kalsın
bir sorunun cevabı da
mesela nerelisin
5.
size kalsın türbeler camiler
zamanı iliştiirdim ben yakama
iki yakam da parantez içinde ama

İYİNİN YOKLUĞU

Her sabah uyanıp hayatı yarmaktan bıkar
alacakaranlıkta yırttığı çarşaf ile
karyola demirinde yirmi dakika sürmez
kendini asar

Aydınlık, sert, buruk bir doğruluk üstünde
dayanaksız, yalancı bir dünyaya salınmış vakur bir adam
hiç yılanı dolanık yalan koymamışlar içine
ama başkası öyle mi, peygamber zannettiğinden bile
neler çıkmıyor, herhal salıyorlar insanı rastgele
ne kadar oluyorsa o kadar olsun razıyız diye

O birkaç iyiden başkasının izi var mı dünyada
yok, neden iyilik uçucu, kötülük kalıcı çünkü
her gün iyi olmanın bir sonu var mı, o da yok
kötülük yapmak kolay, o kolaylığından sevilir
tek bir iyilik bile yapsa yeter o, kendini lanetine
iyi öyle mi, kaç kötü sıyrır sırtından onun kaç post
insan sarılınca kötülüğe ölümcül sevda gibi
olur dünyaya karşı aç bir ahtapot

Neden sonra iyi insanlara bir daha baktım
Bakışlarında kalmış ne alevli bir atılım
ne de sıkı bir tebessüm, künt, kötürüm haller
bıkkınlığı bile aşmış kapkara kült bit eser
bıkkınlıktan çok yorgunluğun olduğu...
yaz desem yazamaz kendini
aklındaki harfler, ancak boşluğu
boş yere doldurmak kadar yalan hikâyeler

Yüzlerinde en okunur hal
hayata karşı güçsüzlüğün silahı yalnızca kinde
hiç insana varmıyor, acıyı kendi çekiyor
dolaşıyor yalnız kendi içinden daha da içine

Üzerinde umursamaz bir yavaşlık
yaşanan günlerden daha karanlık bir zaman
kumdaki balığinkine benziyor üstündeki hüzzam yavaşlık
hazır bir et yığını, olmuş sanki herkese besiyeri
atmaca gagası gibi çenede öylesi bir hal, paramparçalık

Hiçbir kutsal kitap ondan söz etmedi
tek bir asal sayı bile onu saymadı
ama bir çırpı gibi de ateşe atılmazdı
onunla gün tazece başlayan puslu bir sabah
cihan onu az biraz ancak anlamıştı

Bir gün bastığı yerler dağılmaya başladı
ayakları gâvur mezarı gibi kırk beş numara
eller kurbağa, dizler yarasa, bir şeyler biraz farklı
vardığı aynı dünya, her şey eski dünyada
bir daha oluyor sanki
yeniden ve aniden büyük patlama

Barış ERDOĞAN

Bir rüya: Merdiven var, basamaklardan yoksun.

Rüyalarımın korkar oldum. Düşünebiliyor musunuz rüya ile yaşam arasındaki hamakta ömür süren bu adam rüyalarından artık korkuyor. İspanya'dayım. Arenadaki en yaşlı seyirci benim. Arenadaki boğayla güreşen de. İki kişilik bir hayat sürdürüyorum. Biri genç, diğeri yaşlı yüzlerden devşirilmiş iki maske takınmışım. Sekseninci yaşımı - çevremde kimse kalmadığı için- bir boğa güreşi izleyerek kutlamak istedim. Dal boylu bir matador, -o ben değildim- elinde muletası (kırmızı bez) ve ince keskin kılıcıyla göründü. Ben günlük hayatta matador yerine torero demeyi tercih ediyorum. İspanyollar torero'ya üç sıfat sıkıştırmıştı: gallardo (nazik), airoso (zarif), desenvuelto (kibar). Yazar olduğunu tahmin ettiğim kişi, Manuel Laureano Rodríguez Sánchez adını ağzından düşürmüyordu. Manolete sesleri arenayı inletince Sanchez'e seslendiklerini anladım. Boğanın kapısını kim açtı, göremedim. Ölüm bir yerden çıkıp geliyorsa bin bir neden bulup yolu açar. Boğa güreşi saatlerce sürdü. Ablasına, "Ağlama Angelita. Bu akşam ya sana bir ev alacağım ya da yasımı tutacaksın." diyen matadorlar matadoru Manuel Benitez, biline adıyla El Cordobes olsaydı güreşin bu kadar uzamasına izin vermezdi. (Meraklıları, Lapierre ve Collins'in ortak romanları Yasımı Tutacaksın'da el Cordobes'le birlikte Kanayan İspanya'yı bulup okuyabilirler.)

Yazar olduğunu tahmin ettiğim kişi elini uzattı, "Ben Hemingway, dedi, burası benim için querencia, kendimi güvende hissettiğim evim. Size bir hediyem var." Hediyesi, Çanlar Kimin İçin Çalıyor romanıydı. Tarih 1941'i gösteriyordu. Şu anki yaşımı siz hesaplayın. Aklıma Fitzgerald'ın sözü düştü: (Hemingway) "Boğa güreşinden ve zirva sözlerden öte bir şey" Yaptığı işler nedeniyle matadora benzetilen Picasso'yu da düşledim. Guernica'daki sembollerin Franco'yu ve faşizmi sembolize ettiği kuşkusuzdu. Kendime geldiğimde gördüğüm, arenanın ortasına doğru akan kan nehri... Kan, rüyanın sonudur; büyü bozulur. Bozuldu da. Rüya bile olamayan bir öyküye gönderme yapayım: Boğaların Ölümü. Keşke Nevzat Üstün de Boğaların Ölümü'nde kanlı canlı bir arenadan söz edebilseydi. Kuru, durağan, soğuk...

Şeytan diyor ki Endülüs'te, Madrid'te "matador" sözcüğünü ağzına alanların cümlesini kırbaça cezalandır. Beyninin kıvrımlarını öldürme hırsıyla donatan matadorların azılı diktatörlerden ne farkı vardır? Oley nidalarını atının sırtında boğaları yıkan matadorların hikâyeleri turfanda değil. İran'a ve Hindistan'a kadar uzanır ki Homeros'un Odyssea'sında yer aldığına değinilir: "Sicilya'nın doğu kıyısındaki Taormina, Yunanlıların 'Tauromenion' adıyla kurdukları bir kenttir; 'tauros' boğa demek." Gezgin Jean-Baptiste Tavernier (17. yy) İran'ın Kum kentinde boğa güreşlerini izlediğini söyler. Çin tarihinde de İran'daki boğa güreşlerinin benzeri yapılır. Yenilen boğa iki grup tarafından afiyetle yenir. Bizim Kültigin'in Kırgızlara karşı verdiği mücadeledeki boğalar talihsizdir. Zamanla İspanya'ya ve Portekiz'e sıçrayan bir vebadır boğa güreşi. Spor diyen varsa da kültür ögesi olarak değerlendiren çoğunlukta. Ben katliamın daniskası sıfatını uygun görürüm. Matadoru biraz kurcaladım, kökeni "mata"ya "ölüm" kokusu sinmiş. Endülüs'ten söz açmamın nedeni "mata"yı "mat" sözcüğüyle ilişkilendirmek. Hani "hayat memmat meselesi" deriz, işte oradaki memmat bu mat. Memmat (mevt, mevta: ölü) nasıl oldu da "mat" a dönüştü?

KOPALIM

adım önünde kiraz yaz bahçesi
ocaklık, söge, isli kandil, kırık radyo biraz da
yurttan sesler: muzaffer sarısözen

gövermiş yüzün kuş lekesi, bülbül
elmaların yongası bedia akartürk
yüreğim halil ibrahim sofrası
dilim lala, yüreğim al, göğsünde
nehirlerin büyüttüğü iki dağ

yasaklı masallar halamın keten çıkırgı
cak cak sesine ulanır, sırtımda
gözlerim yama ve yara tarihten kalan

bir yiğit gurbete gitse*

kim kime kalır ahir zamandan
suları soyulmuş bir çağdayız
yalan ve yabancısı olalım gecenin
birbirimizi onarıyoruz, kopalım

*Kırkkale türküsü.

Mat olmayı merak ediyorsanız aynı matın içinde. Arap kavmi, İber'de bir uygarlık kurmuştu. Boğa öldürmekle elbette bir ilişkileri yoktu. Mitolojik Mithras'ı duyduysanız kökeninin nereye dayanacağını tahmin edersiniz. Bizim Dede Korkut'taki Boğaç Han Hikâyesi az çok boğa güreşlerine dahil edilebilir. Gılgamış'ta yeryüzünü delik deşen boğayı Enkidu'nun kuyruğundan tutup Gılgamış halletmeseydi destan zevkimiz sönük kalırdı.

Savaş muhabirliğinden yorulan Hemingway, soluğu arenalarda alırken öldürme duygusunu mu harekete geçirmek istiyordu? Hani intihar nedeni de böyle bir duygunun kabarması mıydı?

Dünya hayvanlarla güzel... Çocuklarınızı El Cordobes olarak yetiştirmeyin. Yoksa "Yasımı Tutacaksın" romanına sizi de dahil ederler. Vahşete dur deyin!

Vahşeti yıllar öncesi Federico'yla önlemek konusunda ant içmiştik. Nasıl demiştim Federico'ya. Rüya içinde rüya... Neruda Federico adına söz almıştı: "Arenada iki matador tek bir boğayla mücadele eder. Bu matadorların elinde sadece bir kırmızı kumaş vardır. En tehlikeli boğa güreşi budur. Bunun için hemen hemen pek rastlanmaz bu çeşit boğa güreşlerine. Belki on-on beş yılda bir. Bu tehlikeli boğa güreşini yapan matadorlar ya kardeştir ya da aynı kandan iki insan. Buna 'toreo del alimon' adı verilir. Biz de bunu konuşmamızda uygulayacağız."

Rüyalar, günün gece fotoğrafıdır. Bir rüya görürsün, yarım kalır. Hele boğanın üstüne geldiğini düşün... Uyanabilirsen derin bir oh çekersen, sırtına alıp arenada gezdirirsen yandınız. Görülen rüyalar yaşadıklarımızın fotoğrafıdır aslında, tamamlamak ya da görüleni silmek bize kalmış. Adam altınlara boğulmuş, dolduracak bir çuval aramakta. Dönüp gelir, altının yerinde yeller eser. Dövünür, rüyaya yatar. Her rüya gibi altın olmanı da bir kuştur. Bilse altına boğulduğunu ve evine taşıdığını, sıkıntının bini bir para. O halde güzel rüyalar görmenin sırrı ne? Aklını kullananın rüyaya ihtiyacı yok ki, aklı uçmuşun rüyası da rüya değildir.

Döndü AÇIKGÖZ

VEDA

Sen yıktın çınar ağacını
Cennetimi sen yıktın
Ne kadar günah çıkarsan da
Gün bitecek bahçende

Seni de yuyacaklar tenişirde
Giydirecekler beyaz gömleği
Yattığın yatağı
Yerdeki terliği görmeyeceksin
Nasil çıkıp gittin o kapılardan
Bilmeyeceksin

Zaman en büyük hırsız içinde yangın gibidir yollar
Eksik vedalar yarım merhabalar
Nice seyrin içinde uyursun bin bir hazla
Gelen gideni aratır
Bir kurban bulursun kendine

Yanarsa küçük bir kıvılcım ellerinde
Bil ki aylardan nisandır
Tanrı'nın hiç girmediği şehirlerde
Çocuklar uçurtma uçurur

Kalmışsa dünkü heveslerin
Öyle mahzunsan bu kıyımın ortasında
Çık kalbinden
Kendine bir insan seç
Bir zeytin ağacı bul

Otur tazele bardakta soğuyan çayını
Gül yaprakları topla istersen yıldızlardan
Azrail kesecek nefesini
İlla ki öğreneceksin
Bir ölünün uykusunu

Duysun oğlun kızın
Ölüm şarkıları söyler kadınlar

Hasan ÇELİKKOL

HİÇLİĞİN ARKASINDA DELİRMENİN SEBEBİ

Nesli tükenen kuş türü olduk
Her gün bir başka bize karışık
Cinayetini yedi renginde kör bir ölüm
Sevmeyi bilemedik, hiçliğin arkasında delirdik

Başka baharlara kaldı aşk hem de başkaları için
Islak vedaya hoş geldik

Eylem Hatice BAYAR

MEKTUP

martı sesleriyle uyandım yine
çoğaldı sonra sesler
dünyamın içine dahil
arabalar, yan tarafta açılan
yeni market
ve melodiler
uzaklardan çağırdığım.

-sevdim seni biliyorsun
bir kalbim var hâlâ benim.-
seninkine giden yollar tıkalı!

söyle kaç mutsuzluktan
çıkarmak eli yüzü düzgün bir aşk?
söyle hâlâ acıyor mu
damarlarındaki yaralar?

oysa biz hep bir
denizin kıyısında
uzatarak ayaklarımızı
sandala,
sandala ya da
gökyüzünde asılı
yıldızlara.

bu dünya benim
istediğim dünya değil
her karşılaşmada yılmım, ama bir o
kadar da bilenmiş
dönüyorum sığınağa.
süngülerim var artık
bilmiyorlar
yapay gülcüklerle
geçiyorlar önümden
bir tiyatroydayım
gibi izliyorum onları

-bunca mutsuzlukla
nasıl yaşıyorlar?-

hayat güzel, kalanlarıyla
nedir işte kuş cıvıltıları, denize uzanan martılar, bir
çocuğun seslenişi,
elleri bir diğerinin, doğallıkla söylenmiş bir söz ve sen.
özlediğim hiçbir şey yok, içtenlik ve dostluktan başka
gördüm tüm arka sokakları, görmemiş gibi yapamam.
artık ihanet etmeyeceğim kendime.
çünkü yersiz her tevazu bir ihanettir kendine.
bitmeyecek yazılacaklar biliyorum.
bir dahaki mektuba sevgilim.
elbet seviyorum...

ŞİİR, SANAT VE HAYAT ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

Hicran ASLAN

Hicran Aslan: Geçtiğimiz ay Kubilay Göçli Sanat Merkezinde; Sevgili Rona Aslan, Hasan Temiz ve Mehmet Rıfat Sancar'la Şiirin, Sanatın ve Hayatın bugününe nasıl baktıklarına dair bir söyleşi gerçekleştirdik. Şiirde günceli kayıt altına alma fikriyle yapacağım bu söyleşi serisinin yazılı formda paylaşılmasının da aktif olarak güncel şiirin içinde yer alan şairlerin bakış açısının okunması açısından faydalı olacağını düşündüm. Bu söyleşiler dizisini ileride kitaplaştırmayı düşünüyorum. Çünkü şiire güveniyorum. Her devirde ve koşulda kanatlanmayı bilecektir.

Rona Aslan: Günümüzde şiirin içerdiği anlam ve ezgisi üzerinde yapı sökümlü gibi kaygılar taşıyor şairler. Eliot çağdaş sorunlara değinmeyen yalnızca biçimsel kaygılar taşıyan şiiri yapay ve yavan bulduğunu söyler. Valéry şiirin fikirlerle yapılamayacağını savunur. Şiirin içinde fikir elmanın içindeki gıda kadar saklı olmalıdır sözü oldukça ün kazanmıştır. Şair bilgiyi ve duyguyu sentezleyebilen epistemolojik semantik olarak şeylere temas etmekle beraber şeyleri imgelere duymalara ezgilere dönüştürüp kendine özgü yorumlar yapabilen biridir. Ve elbette çağdaş sorunlara değinen çağımızın tedirgin huzursuz insanının ontolojik bir resmini de gözler önüne serer. Eliot ekliyor "fakat eskime dönemi gelip çattı mı, direnme de aynı oranda artar; her yeni öz, yeni bir biçimi getirir, varsayımı, yapay bir sığınak olur ozanlara."

İnsan duygularının arkaik yapısının değişmediğini modernleşen kent yaşamında parçalandığını düşünüyorum. Bu parçalanmışlığa ifade alanı oluşturmak belki bir araya getirme çabası buna iyileşme ve iyileştirme eğilimi de diyebiliriz sanatın bunu yapabildiğine inanıyorum. Tutku-sevgi tükenince insanlar tesirsiz ve anlamsız fantezi evrenleri kurmaya başlıyorlar. Sevgisiz bir ömrün insanı duymadan, anlamdan uzaklaştırdığını düşünüyorum. Aidiyet hissi yaşamı olumladığımız bir yerde duruyor sanırım merkeze yakın bir konumu var.. Sevgi dönüşüyor dönüştürüyor, beden ve ruhun dinamizmini arttırıyor, insanı üretken ve özgür kılıyor.

Sevginin esrarı insanı bilinmeyen ve görünmeyen hakikatle karşı karşıya getiriyor Yunanlar hakikate - *aletheia*- saklı olanın açılması demişler. Sevgi insanları eşitliyor ve duygu ve düşüncede eş zamanlılık yaratıyor. Empati kurabilme becerisi kazandırıyor. Kapitalizmin bireysel bencillik ve tüketim üzerine inşa etmek istediği dünya insanca var olabilmek pek de yaşanılabilir görünmüyor. Dostoyevski bir kitabında lanet olsun bazı şeylerin çözümü yok diyor ama edebiyatın epistemolojik olarak hakikate ve duygunun arkaik haline ulaşma isteği bakımından umuda kapılar açabildiğini düşünüyorum.

Hasan Temiz: Öncelikle bu söyleşide bana yer verdiği için Hicran Hocam'a teşekkür ediyorum.

Sanat, bizlere dünyaya katlanma yolları sunar. Bernard Shaw bunu "Sanat var olmasaydı, gerçeğin kabalığı dünyayı katlanılmaz kılardı" diyerek aslında sanatın, hayatın tatsızlıklarına ve tekdüzelğine karşı yeni süreçler ürettiğini, dünyayı farklı yorumlamada sanatın işlevini öne çıkardığını görüyoruz. Bugün için sanat, çeşitli akım ve

yorumlamalarla yeniyi söyleme iddiasıyla sürüyor. İnsan var olduğu müddetçe de bu yenilik yönelimleri devam edecektir elbette. Genel anlamda 'çağdaş sanat' diye adlandırdığımız bu süreç, kültürel bellek, küreselleşme, bireyin içsel çıkmazları gibi konularla yol alıyor. Başarılı sanat çıkışlarının olduğu bir dönem olarak görüyorum güncel olarak. Ancak bu üretimlerin çeşitli baskı araçlarıyla kesintiye uğratıldığını görüyoruz maalesef. Sansür ve yasaklayıcı tavırların şiddetini gösterdiği bir dönemdeyiz. İfadenin hapsoldüğü, sözün gasp edildiği ortamda sanatın özgürleştirici ruhuna ters olduğunu belirtmekte fayda var. Bir de popülizmin, nitelikten yoksun salt kitle kaygılarıyla oluşturulan sözde sanatın da varlığını görmekteyiz. Bu da maalesef yeni kuşaklara sanatın özünü aktarmada birtakım sakatlıklar çıkarıyor.

Şiir, kuşkusuz en öznel türlerimizden. Kırılgan ve hassas. Çeşitli yorumlar ve anlayışlarla bugünün şiiri sürüyor. Aruz, hece, kafiyeye, birinci ve ikinci yeniciler derken bugün artık farklı tekniklerle şiirler yazılıyor. Genel anlamda deneysel şiir dediğimiz bir anlayışla başarılı şiir örneklerinin yanında yine deneysellik adıyla içi boşaltılmış, savruk, bir iddiası olmayan şiirlerin de varlığı görülüyor. Bugünün şiirinde bireyselliğin, karamsarlığın olduğu da açık. Elbette yaşanan günün bunun üzerinde çok etkisi var. Şiirin artık pek okunan bir tür olmadığını da üzülerek paylaşmak isterim. Daha doğrusu güncel şiir takip edilmiyor. Yayınevlerinin sürekli aynı seslere kulak vermesi de bir başka sorun. Yeniliğe, iyi olana ihtiyacımız var. Dergilerde aynı kişileri görmek can sıkıcı. Bu konuda hassasiyet beklerim.

Hayatın bugünü ise karanlık tünellerden geçiyor. Her alanda bir yozlaşma, hayatın canına okuyor. Umutsuzluğun, kaygının, geçim derdinin sürdüğü günler... Hayatın bugünü zor maalesef. Güzel şeyler söylemek isterdim.

Mehmet Rıfat Sancar: Bazı kavramları tanımlamak oldukça güçtür. Çünkü kavramlar çoğunlukla dinden tarihten kültürden coğrafyadan ve bilimden etkilenir. Nitekim sanat kavramı da bunlardandır. Biz yine de bir tanım yapacak olursak eğer sanat için şunu söyleyebiliriz. İnsanın bütün zihinsel süreçlerinin yeteneklerle buluşup ortaya ürün koymasısıdır. Ya da klasik bilinen tanımıyla güzellik karşısında duyulan heyecan mı diyelim. Doğrusu bu pek tatminkâr olmuyor. Şimdi bir de şiiri ele alalım. Ne diyelim sözcükleri tasarlama sanatı veya zihinsel süreçlere duygu yüklemek. Esasen şair de Arapça kökenli bir kelime ve bir anlamı da doğa üstü güçlere sahip olmak. Bana kalırsa bazen kendimizi bu tanıma biraz fazla kapıyoruz. Çünkü bazen kendimizi Süleyman'ın halısında kelimelerle evrensel yolculuğa çıkmış tek kişi olarak görüyoruz.

Sırada hayat var tanımlanması basit yaşamı zor. Doğma büyüme ve ölme süreçlerini kapsayan canlılık süreci. İşte ne oluyorsa bu süreç içerisinde oluyor ve biz bu süreçte gördüğümüz duyduğumuz her şeyden fazlasıyla etkileniyoruz hele ki günümüzde sağlıklı bir öğrenme gerçekleştirilememiz olanaksız hale geliyor. Hayatımız için gerekli olmayan o kadar fazla çöp bilgi yığını var ki bunlara maruz kalma sıklığımız arttıkça da beynimiz hayatı anlamlandırmada ne yazık ki "error" veriyor.

TELİFSİZ YALNIZLIKLAR

1
damarlarıma yeni bir sızı gönder
iade kabul edilmez notu düş
düşlerime ve hatıralarıma ilişme
hatırımda kalmayı başaranlara da
ağrılarımı es geç göz yum geçerken
baş başa büyüdüğüm sokağımdan
geçtiğin yolları unut
yeni yollar bulmayı iste pusulası kayıp dünyadan
kalpleri bölen bölünmüş yollardan götürme
bu icraatını duymayan ne dağ kaldı ne taş
bilirsin tercihim topraktan yana
şimdi bana bir yol ver yüzünde
bütün bu olup bitenlerden gayrı
müsaade et toprağa deşsin artık kalbimin iki tekeri

2
gün yüzü görmemiş acılar tutuşsun
aydınlansın içimdeki gökyüzü
hüznümle utansın geceye diz boyu batan aşklar
yüzünü çevirmesin hiçbir bulut
gözyaşıyla dokunsun sesimdeki toprağa
varsın kurusun sonradan açan gülüşüm
görmesin hiçbir bahar sonbahardan başka
bu da geciktiğinin telifsiz bedeli olsun

3
herkese açık olsun hesabın bundan böyle
kendinle boy ölçmeye kalkışma
nice şehirler fethettin kaleler yaptın kalbine
buna kendin bile şaşırдың sabrını hatırlayınca
sonra kaleler tek tek düştü şehirler yollara esir
yeniden yeni zaferlere çıktın muzaffer olmak aşkıma
oysa gecikmiş bir mevsimin göğsünde
gecikir düşteki bahar bile

4
şimdi içindeki sesin yüzüne hangi yüz görünür
yüzünden başka -ki yüzün görünmezken
ve sen reddedilmişken ezelden
çıkarmısın sağ salım bu oyundan
seni bilmem mahallede beni Salim diye çağırır teyzeler
sağ olmadım belki salım kaldım mahallelinin dilinde
oysa geceye teslim olmadan önce yüzüne şiiir dokunurdu
yüzün bir gelincik tarlasında sınırları ihlal etmeyi düşlerdi
bu bir dilek değildi bir dua da çok eski bir haykırıştı
diline düşen cevapsız ç' ağırların içinde
belki doğru zamanın yanlış yazılan sözleriydi
belki de övgü ile bahsedenlerden övgü ile söz etmeyecek
geride kalan her ne kaldıysa
hatta memnunum diyen makastan memnun olmayacak
hiçbir kâğıt ortadan bölünürken
ve cetvelle çizilen sınırlar hiçbir doğru çizgiye karşılık
gelmedi
ucunda insan yokken

KAFKA BİR KARGA

Hüsrarla geçen yıllar
Zihnime ilmikleniyor hep
Yapı sökümü olur mu bazı şeylerin, bilmiyorum
Gücüm yok trajikomiğin hikâyesini yeniden yazmaya
Anlamadığım, kurtulamadığım bir labirent burası

'Bir kafes kuş aramaya çıkmış' meğer
İçerisi kül gibi gri bir yalnızlık
Karganın bir ayağında ip, bir ayağı kapıda
Eşlendikçe geçen yıllar
Yabancı bir güz gözlerimi yakıyor

Varlıkla yokluk arası kara bir orman
O ülkeyi çoktan aştım da
Kendimden başka eksikim yok
Düş kırığı benim, başkası değil
Bir yabancından daha yabancı

Kırılğanlıktan kopan fırtınadan daha kolay ne var
Bu utanç, suçluluk, korku ve öfke
Karganın yolculuğu bitti diyen oldu mu hiç
Dokuz ölçek umutsuzluk, bir ölçek umut
Yaşamak, sabahları böcek bile olamamak

Gürültülü ıssızlık, koşuşturmacalı kayıtsızlık
'Acınacak halimizin umududur Kafka' der
Tezer Özlü, terk edilmeye değer bir hayat yok
Keşke bunu bilseydin
'El çekmekle değil
Sonuna dek yaşayarak yok edilebilir bu dünya'

Hiç uyandırılmamış heves, sönmüş ateş
Yönü değişiyor hep kum fırtınalarının
"Kendini tanı" yazan tapınak yıkılalı beri
Heykeltraşı ben olduğum bir yüz haykırıyor ruhuma
Lütfen artık, lütfen!

29.10.2024

5
ve bütün bunları yaşamadan önceydi
gecenin yüzünde kalan yüzünle kavuşma düşünüyordun
yüzün, ah yüzün... sahi neydi yüzün
biraz unutmak biraz yanılğı çokça ayrılık

6
durulsun artık yüzündeki dalgalar sussun bu deniz
kıyıya vuran ses kalsın böyle kimsesiz
gelgitler israf değil gelip gitmenin sessiz emeği
sayılır ortada bu kadar ses varken
unutmak masum bir dokunuş

SUNA KIZILIRMAK'IN KENETLİ İSİMLİ ŞİİRİ ÜZERİNE

Süreyya ŞAHİN

KENETLİ

*ey içe sinmeyenlerin yüze düşürdüğü kekre üzünç!
dudak çerçevemde yer bulamamış üvey gülüş ey!
erken inen karın mahsule verdiği hasar
ütü tutmaz ten
hüzne yuva olmuş örseli kalp
kırk kırıklı onur
doksan dokuz yamalı umut
kor heves
kül ömür
doyurmaz hayal
diri ölüm ey!*

*gelin
karılıp šiire gidelim
avaz avaz susarak nasıl dağlanırmış can
birlikte öğrenelim
zedeli bir yürek iştirir belki
insan acıda birlenir
koşun
yokluğa yetişelim!*

Suna Kızılırmak

Suna Kızılırmak'ın facebook sayfasından aldığım "Kenetli" şiiri, kadın varoluşunun içsel dünyasını, toplumsal baskılarla, kişisel kırılmalarla ve acılarla şekillenen bir hal içinde sunuyor. Şiir bedensel ve ruhsal çatışmalarla boğuşan bir kadının yalnızlık, hayal kırıklığı ve varoluşsal mücadele ile iç içe geçmiş bir yaşam deneyimini yansıtıyor. Kadının iç sesinin açığa çıkması, Kızılırmak'ın şiirinde kelimelerin sınırlarını zorlayarak bir tür toplumsal eleştiriyi ve bireysel başkaldırını ortaya koyuyor. Bu şiir, yalnızca içsel boşluğu değil, aynı zamanda yeniden doğuşu da işaret ediyor.

Şiirin başındaki "*Ey içe sinmeyenlerin yüze düşürdüğü kekre üzünç!*" dizesi, bir kadının toplum tarafından dışlanan acılarını ve kimlik bunalımlarını cesurca dile getiriyor. Bu acının ifadesi, kadın şairlerin şiirlerinde sıkça rastlanan bir tema olan içsel çatışmaların ve dış dünyaya karşı duyulan öfkenin izlerini taşıyor. Örneğin, Sylvia Plath'ın Lady Lazarus/Lazar Hanım şiirinde kadın bedeni ve ruhunun yeniden doğuşu ve varoluşsal acısı, Kızılırmak'ın şiirinde/şiirlerinde olduğu gibi hem bir yenilgi hem de direnişle iç içe geçer; "*Yine yaptım / Her on yılda bir başarıyorum.*" Plath, acıyı, ölümle dans etmek gibi bir şey olarak tasvir eder, tıpkı Kızılırmak'ın şiirinde olduğu gibi, acının ölümün ötesine, yeniden doğuşa dönüşme arzusuyla.

Furug Ferruhzad'ın Ruhunun Tekerleği isimli şiirinde, kadın acısının ve özgürlük arayışının güçlü bir şekilde işlenmesi, Kenetli şiirindeki duygulara benzer bir atmosfer yaratır. Ferruhzad, kadının içsel dünyasında acıyı, yalnızlığı ve başkaldırını birleştirici bir güç olarak kullanır; "*Acı, her zaman bir şarkı gibidir / ve kadın acısında güzel olur.*" Kızılırmak'ın şiirindeki "*Kor heves / kül ömür / doyurmaz hayal*" dizeleri, Ferruhzad'ın şiirindeki acının ve tükenmişliğin özgürleşme yolundaki potansiyeline benzer bir anlam taşır. Kadın, bu acılardan beslenerek özgürlüğüne ulaşmayı umar; Kızılırmak'ın şiirinde olduğu gibi, acı bir tür yeniden doğuşa ve kendini bulma sürecine dönüşür.

Fahrettin KOYUNCU

BABA-OĞUL DİYALOĞU

-Eyyvah, detone oldum baba, detone oldum!
-Bana ne oğlum, o senin sonunun!
-Sen detone oldun değil midir bu?
-Kalıtım diyorsun yâni,
Mendel diyorsun, anla diyorsun.
-Kuş değilim ki cıvıldaayım baba!
-Kuşların da babaları yok mu oğul?
-Ama kuşlar detone olmuyorlar.
-Lazarat'a git o zaman,
şarkılarımızı söyle Gjrokaster'da,
o zaman detone olmazsın.
-Peki, taşlar olursam zamanda,
Gjrokaster Kalesi'ninde taşlar olursam?
-Biz sesiz oğul, kaybolmayız zamanda,
asılı kalırız boşlukta öylece.
-Hangi ses baba, hangi ses sallanır boşlukta?
-Uğurlamalar, ağıtlar,
ağlamaklar hüngür hüngür, hepsi.
-Yaraya mı döner bütün sesler sonra,
acı mı, kanar mı?
- Kanar da elbet, biz kanatmayız yaralarımızı,
okşar operiz gözlerinden hepsini.
-Dingin olur mu ruhumuz o zaman baba?
-Bir hafta dinginleşti sayende oğul,
tengri ululasın seni, saklasın sesini sonsuza!

10 Kasım 2024, Karşıyaka

Anne Sexton'ın şiirlerinde de benzer bir şekilde, kadınların iç sesleri ve ruhsal kırılmaları en derin biçimde açığa çıkar. Sexton, The Abortion/Kürtaj şiirinde kadının bedensel ve ruhsal yalnızlığını çok açık bir biçimde dile getirir; "*Kararımı verdim / Doğmayacağım.*" Kızılırmak'ın şiirindeki "*Hüzne yuva olmuş örseli kalp*" dizesi, Sexton'ın şiirindeki umutsuzluk ve ruhsal boşlukla paralellik gösteriyor. Her iki şair de kadın varoluşunun sancılarını ve içsel çelişkilerini, toplumsal baskıların yarattığı kimlik krizini şiirle açığa çıkarıyor.

Suna Kızılırmak'ın Kenetli isimli şiirinde, kadın bedeni ve ruhunun içsel mücadeleleri dışa vurduğunda, bir tür isyan ve özgürleşme arayışı da ortaya çıkar. "*Gelin / karılıp šiire gidelim / avaz avaz susarak nasıl dağlanırmış can*" dizeleri, kadınların kendi acılarına ve içsel dünyalarına dair bir birliktelik çağrısıdır. Bu çağrı, kadınların yalnızlıkları ve acılarıyla birleştikleri bir güç bulmalarını/bulma çabalarını ima eder. Bu noktada, Adrienne Rich'in şiirlerinde de benzer sesler yükselir. Rich, Diving into the Wreck/Batığa Dalmak isimli şiirinde okuyucuyu kadının hem içsel hem de toplumsal anlamda kendini keşfettiği ve özgürleştiği bir yolculuğa çıkarır.

Bu şiirler, kadınların içsel güçlerini bulmalarına ve toplumsal kimlikleriyle yüzleşmelerine dair derin anlamlar taşır ve bu bağlamda her biri ayrı ayrı çok kıymetlidir.

DÖNGÜ

toy bir peygamberken ibrahim
bir yezdan bulmuşken kendine
sana rastladım
ismail'in boynunun kesilmesi konuşulurken
ona ağlayan ishak olarak

sin palabras yokken daha ve dona dona
biz ki beraber küçüktük seninle
bundan çok asır evvel
kim bilir hangi hallerde gördü bizi mevsimler
suskunluğunu bulan sarkaçlar gibi

ey ilerleyen zamanın sürekli yeni güzellikler kattığı kadın,
kadınım
kalbin bekleniyor!

SANDALYEM

'içinde ne var'ı sormasını bilmeyi
içini bilmek her şeyden önce, ki
aşkın gözüyle bakan insanlar vardı
o gizli güzelliği mutlak fark eden
gövdenle hep geçip giderken sen

herkesin içinde bir âlem mevcut
güzelliğiyle bilinmek isteyen bir iç
insan ne çok da gövdesiyle var, âh
ışıkta gölgeye almakla başladım
görünmekten kaçarak, sandalyemi

işte, kimler, usul olmanın sırlarıyla
gövdede o saklıyı arayıp bulanlar
evet, her insan ancak içiyle ol'urdu
oysa, içini bilmeden görünmekte
isteği, gövdenin tabiatına aykırıydı

artık gövdeler de neon ışıkları gibi
nerden bilecek ki sahiliğini gözlerin
görünmekten kaçarak, sandalyemi
ışıkta gölgeye almakla başladım
kelimelerim kalbine dokunması için

her insan içiyle var olduğunu anlar
onun için bırakılmış gövdelerle dolu
mezarlıklar, hayatın biricik hakikati
ve üstünde kahverengi örtü toprak
o gövdelere ne olduğunu hatırlatan

iki gözle bakmak derinlik duygusu
âh, kaybedince basiret gözümüzü
yalnız baş gözüyle bakar olmuşuz
ışıkta gölgeye almakla başladım
görünmekten kaçarak, sandalyemi.

YANGIN

Uzak diyarlarda derya denizler vardı,
uzun saçlı güzel deniz kızları
Ben çölümde bir başıma
Toy ve hep yanmaya arzulu bir bedenle
Hayrandım ateşe.

Harlandı ruhum;
belki de ben yaktım evimi, hatırlamam
yandım, yandım, yandım

Ama ben yandığımda dünya başkaydı
Ben bu yangını bir tören sandığımda.
Bu yangından önce Tanrım,
Bu yangından önce ben dünyayı bilirdim
Yangından sonra dünya beni bildi,
Ben seni anladım.

Rüzgâr koklayacak saçlarımı bir gün
Yağmur tenime dokunmak isteyecek
Yağmur geç kalmış, benim kül olmuş
Kimse bilmeyecek
Ben kollarımı açıp bulutlara gülümseyeceğim
Tüm damlalar teğet geçecek beni.
Devasa aynalar sunacak tanrım bana
Kül olmuş varlığıma bakacağım
Parçalanıp kaybolacak uzuvlarım
Bir daha hiç bulamayacağım
Ateşin bende izlerini göreceğim
Kör gözlerim bulanacak
Ah, tanrım diyeceğim;
ah ne çok, ne çok çirkinim.

Teşekkür ederim yine de
Tüm yangınlar için Tanrım, teşekkür ederim
Çünkü bilirsin kırmızı bende, içimde
Kırmızıyı yaşıyorum ben en içimde.

-işte bu yüzden;
yüzü yanık adamlar seveceğim hep-

Bir çocuk kadar ufalacağım
Sonsuz bir saklambaç oyununa düşüp
Kendimi arayacağım
Çocuklara soracağım: "Pardon bölüyorum ama,
buralarda hiç külden bir kadın gördünüz mü"
Beni görüp garipseyecekler
İşaret parmaklarını yüzüme doğrultup
"İşte külden bir kadın!"; diyecekler,
"Böyle bir şey mümkün mü"
Gülümseyip ellerimi uzatacağım onlara
"Bu oyunda her şey mümkün."

Rüzgâra karşı deli gibi koşacağız
Tüm taşlar yolumuzdan çekilecek
Tüm aynalar çatlayıp kırılacak

Her kıyıyı köşeyi su basacak
Tanrım saygı duruşuna geçecek.

Beni görmeyen tüm yüzleri ateşim yakacak.

Bir. İki. Üç. Sobe!

HANI BENİM OĞLUM YAZAR OLACAKTI?

Emin ORHAN

Eli kalem dili kelimelerin âlim ve ulema olacak hali yok ki ben olayım. Hiç de böyle bir şey için heveslenmedim. Elime kâğıtla kalemi tutuşturdular. Oysa ne güzel bir dünyam vardı. Bir değil aslında üç dünya.

Efendim biri çıkıp neymiş bu diye merakta kalmamın diye arz edeyim.

Köyüm, hayallerim ve bildircinlerim.

Adım dedemden aktarılmıştır. Bizim sülale maşallah şelale gibi akıp yatağına sığmayan bir âdem topluluğudur. İçlerinde en âlim ve ulema olanı benmişim. Dedem her sabah namaz hazırlığı için kolları bağcıklı iç fanilasını toparlarken yan gözle de bana bakarmış. Anam dedemin abdest suyunu ibrikten dökerken dedem, “A benim bahtsız kuzum, bu oğlan okusun âlim ulema olsun,” dermiş. Dedem akşam yandaki cumbalı odasına çekilince, bizim odada hep bu muhabbet olurmuş.

Dedem evdekilerden habersiz köy okuluna gidip, “Bu yavru adam olsun, tutun bunun elinden,” dermiş.

Bütün köy; hısımlar, akraba, komşu; dost, düşman el ele vermiş beni okutmuşlar.

Bunun nasıl olduğunu hâlâ anlamış değilim. Benim dışımda okuyanlar var. Var ama hepsi zar zor bitirmiş ilkokulu. O günlerdeki ayrıntıları netleştiremiyorum pek. Sonra yakın bir kasabadaki ortaokul ve ardından lise. On altı yıl olsa da çok şükür bitirdik.

Sonra bir avukat kâtabi olarak bu acunun içine daldık.

Bizim kasabanın pazarı perşembeye dek gelir. Bütün köy bizim küçük avukatlık bürosuna dolur o gün. Avukat amca da müvekkilleri ile doğru dürüst konuşmadığı için onlara bir başka gün için görüşme verir. Dedemin hatırı olduğu için sabrını sonuna dek kullanır.

Kimi gelip sırtındaki heybeyi bir kenara bırakarak çıkıp gider. Bir diğeri omzundaki küfeyi kapı önüne koyar. Bir de yakın akrabalar yok mu? İşte onlar için tadını zamanı kaçırmaz. Benimle ilgili ne anıları varsa herkese anlatırlar.

İşte böyle böyle utanma da kalmadı bende.

Aradan yıllar geçti biz kâtipliğin zirvesindeyiz. Bütün işleri kavradık. Eh biraz da havamız olsun, diyerek burnum bulutlarda. Ruh durumumun böyle olduğu günlerde nine tarafından bir hısımlarımız gelip yanındaki veledi masamın yanına oturttu. Kendisi karşı sandalyeden, “Emin, bak bakalım bizim velet adam olacak mı?” diye kükredi. Gocuğunun iç cebinden katlanmış bir defter çıkarıp uzattı.

Elime aldığım defteri bir taraftan karıştırıyor, bir taraftan da yazıları okumaya çalışıyorum. Defteri kenara koydum, bakışımı çocuğa yönelttiğimde velet kafasını kazağım içine çekti. Dışta kalan iri ve korkulu gözlerle bir bana bir de babasına bakıyordu. Gözleri doldu, ha ağladı ha ağlayacak. O an içim cızzzz etti.

Benim de gözlerim doldu.

Şimdi ne desem!

Yazılar yazı değil, cümleler de cümle.

Ortaokula gidiyormuş. Köydekiler ona, “Bak Emin emmin okudu adam oldu, o senin elinden tutar,” demişler.

Bendeniz bütün hısımlar akraba... desteğiyle kâtip oldumsa da rahmetli dedemin dediği gibi ne âlim ne de ulema oldum. Bu işin o kadar da kolay olmadığını avukat kâtabi durduktan sonra öğrendim.

Neyse efendim, bu zavallı velet daha fazla ıstırap çekmesin diye babasına, “Sıkı çalışırsa yazar olabilir,” dedim.

Yunus KARAKOYUN

PARAMPARÇAMDIR

kişileri etiketle ve birkaç sözcük seç bir kadına adını soruyorum üç beş dakika havalar sıcak, yaz bunaltısı gölgeler hariç dağınık saç modelleriyle sıklanıyor sokaklar bir kedi suya bakıyor, su fi tarihi gibi yorgun uzağa, nil, çok uzakta çocuklar uykulanır belki susuyor zaman ben istemiyorum hiç eski bir iskele gıcirtısının sesi geliyor eşyalar yalnızlığıyla rahat, evleri yok gibi oluyor sözcükler ağzımda kum sessizliği ikimiz de tanıyoruz bu elmasın hevesini annem sesleniyor, kuşlar uçuyor havaya kederle ben bir cenaze törenine gidiyorum çok tuhaf hiç kimse mutlu değil bu arada yeni bir şiir yazıyorum ne yazık ki tanımsız en güzel renk pembeydi, ya o kahkahalar karanlıktaki barbarların korkusu, ey kâhin göğsündeki lekeyi görüyorum beni öpme düşük bir ihtimal yarım kalan bir devrimler iyi işliyor sistem ne ölü ne de çok yaralı paramparçamdır, şimdi çalıyor şarkılarımız unut onları, buğdayların büyüyor artık telaş içinde bir ormana doğru yürümeye ya yaşadığımız dünya, hiç bir masalda kötüler kazanmıyor ve iyiler hep facia bronzaşarak tenim acıya susturmaların bir kıyımdır merhaba sevgilim, ben Yunus yılmınlığın bizi kuşattığı bu unutma çağıma hoyrat atlar, dijitalleşiyor bütünlüğünden İmgelem bir rüyadır kendine akan zamanın serpme kahvaltı yapıyorum kuşluk vaktiyle labirentin içini düşün ve müzik dinlemek, kar yağıyor bir gece pusu kuruyor ağaçlar bakışmak en dar patika intihar süslemesi kalbim ağrıyor korkuyorum senin içindir vadiye iniyor kurtlar sofrasında, leş çok diğerleri direngenliğin yalnızlığında bir hiç

konusam bir hıçkırık tutuyor beni

Aradan yıllar geçti ben Ankara'ya geldim. Çoluk çocuğa karıştım. Dergi, dengi işlerine ilgi duydum, sonunda da tekaüt oldum.

Aralığın güneşli bir günü Güvenpark'ta dinleniyordum. Önümden ağır adamlarla geçen biri kafasındaki kasketi çıkarıp dik dik baktı. Tam gideceken döndü, bir daha baktı. Ben ürktüm. Sonra bir adım yaklaşmış, “Üle sen kâtip Emin Değeel misin?” dedi duygusuz bir sesle.

Toparlanıp, “Tanımadım,” dediğimde, “Hani Benim oğlum yazar olacaktı?” deyince içim yandı.

Havadan sudan konuştuktan sonra, “Senin velet ne yapıyor?” dedim.

Sırtını geri atıp, “İthalat ihracat yapıyor. Bakanlıkta bir işi vardı beni de getirdi Angara'ya” dedi.

Kalkıp çay içelim! bile diyemedim.

İçimden, “İyi, yazar olmamış,” dedim ruh ezikliğiyle.

KIS(S)ALAR...

saat-13.00

seni görünce
dünyanın her yerinde

hep bir ağızdan
şiirlerim okunuyor
sanki

seni görünce
hep o dize

ibrahim tenekeci'den

eline sağlık tanrım leyla çok güzel olmuş
tanrım eline sağlık dünya da çok güzel olmuş
keşke biraz ölmesem

saat 14.00

kışta kıyamette
uyumak gibisin
sobalı odada

bir işçinin saati kurmadan
bir kez olsun
yatma isteği

bir pazar kahvaltısında
soğusun diye bekleyememek
kızarmış ekmeği

bir aşk
alelacele
şubat'ta çiçek açmak

saat 15.00

her yerini
ölü yaprakların
örttüğü
havuzu

nilüferler
kaplar mı

yokuş aşağı inerken
tırmandığımı sanmadan*
yaşar mıyım yine

*tolstoy

KIŞ MASALI

anıların perdesini arala
kışın sesine dökülsün sözcüklerin
pencereni aç gecenin matemine
süzülsün usul usul yağın kar

hatırla Ankara'nın bozkırına sığınmış
çam ağaçlarının iğnesi gelinlik dikmişti
pamuk ipliği aşkın provasıydı
en güzel barış elbisesini o gün giyinmişti

buzdan sarkaç karanlığın boynunda
salınırken düştü ocak ortasına
ateşin fısıltısında eridi çılgılığı
kırıldı soğuk tümcelerin hükmü
deyişlerle ısınmıştı teni notaların
dağ fesleğeni kokan koynunda

on beşinci asrın perdesini arala
dökülsün çağın siyah mürekkebi
sahibini ara dilindeki türkünün
melamet hırkası eğinde, yüzülen derisi elinde
bak asırlardır yürüyor hâlâ
har içinde gonca gül ile Nesimi

sevdanın gecesinde Haydar türküsü
altı yüz yıl sonra da buluşur dil ile
yirmi sekiz Ocak akşamı
beyaz taneler dökülürken yere
silinmez ki bilinç tarihinden
ne o türkü, ne de ömrün en güzel günü

saat 16.00

kar kar
dar dar
sık sık
yok yok
var var

uç uca
ekleye ekleye
tamamladık
birbirimizi

sonra
o tırnak
o bantın
ucunu

nasıl kaybetti

HEM HARF HEM DE SAYI OLAN Pİ: SALİH MERCANOĞLU

Gazanfer ERYÜKSEL

Sohbetlerde söylerim de yazdığımı hatırlamıyorum, kıskanma huyum yoktur, ama imrenirim. Salih Mercanoğlu da imrendiğim bir şair. Antalya'da yaşarken de yüz yüze konuşmak pek kısmet olmadı. Onun işi vardı, çalışıyordu, bende kapalı devre bir hayat. Ama sohbetimiz sınırsızdı... Niye mi şiir sağ olsun. O yıllarda yapamadığımız bir sohbeti burada yapıyoruz işte, kamuya ve zamana açık bir sohbet bu. Çift imbik şiirler kitabı Pî'den el alıp Salih Mercanoğlu ile bir söyleşi bu. Umarım keyifle okursunuz.

Gazanfer Eryüksel: Her şiir kitabı, şairin o tarihte insana, doğaya, hayata ve elbette kendine nasıl baktığının bir tomografisidir, diye düşünüyorum. İlk kitabından bugüne hem harf hem de sayı olan son kitabın Pî'ye gelirken hangi tomografi duraklarından geçtin diye sorsam neler söylemek istersin?

Salih Mercanoğlu : İlk şiir kitabım Sevgi ile Semah 70'li yılların sonlarına doğru ve 80'lerin başlarında yazdığım şiirlerden oluşuyor. Acemiliklerle ördüğüm bir kitap. Basılma süreci ise 90'ların başı. Yeterli birikime sahip olmadığım dönemler. Edip Cansever ve Nazım Hikmet'i birlikte okuduğum yıllar. Kitabımın adını da Cansever'in Seveda ile Sevgi kitabından yola çıkarak koymuştum. O yıllarda yaptığım en iyi şey: Güncelerimi şiir olarak yazmak; bektâşi kültürümü de yanıma alarak okuyup etkilendiğim metinleri, izlediğim filmleri şiirin kapsamına almak, fiziki veya düşünsel içinde olduğum mekân kavramını işlemek oldu.

Anlattığım şeyler günlük yaşamı toplumsalla harmanladığım biraz yaşamsal biraz da kitabî şeylerdi. Ucundan tarihe de dokunuyordum. Bunlar özentî miydi? Sanırım özentî büyük ölçüde vardı.

İkinci kitabım Yağmur'un Elleri; hem kızım Yağmur'un bebekliğine hem de dönemin sevilen şarkısı Yağmur'un Elleri ve şarkı sayesinde Cumming'sin bu şiirinin gün yüzüne çıkmasına rastlar. Belki ilk rafine şiirleri orada yazmıştım. Yoğun kitap okuduğum dönemlerdi.

Daha sonra Ara İstasyon yayımlandı. Fakat acemilik devam ediyordu. Şiirler çocukluk anılarım ve mekânlarım, aşklarım ve düşlerim... kötü giden bir evlilik, acı çaresizlik gibi temalar içeriyordu. Okumak tek işim olduğundan(kitabevinde çalışıyordum) yine okuduklarımın izleriyle oluşan bir kitap. Onu Bahçeye Çıkmak izledi..

O dönemde sosyal tarih kitapları okumaya bayılırdım. Şaşırtıcı bilgiler, tuhaf yaşamlar ve keyifli bir anlatımın uzattığı dizeler oluşturdu belleğimde. Benim dünyamda, yazılın yazılmasın hep şiir olarak kaldı.

Sonra toplu şiirler basıldı, Yer Dediğin Göğün İçinde... Yüz Kitabı diye yeni bir kitabı da bu kitabın içine sıkıştırdım.

Kısa dizeli şiirlerden çok uzun dizeleri denediğim şiirlerim oldu. Aksatmadan belirli bir dengeyle neler yapabileceğimi deniyordum. Fakat teknik denemeler yaşamsal unsurların önüne hiç çıkmadı.

Sonra art arda çocuk şiir kitapları...

Son dönemde iki kitap daha... İkisi de müzikle ilgili. Nefes ve Sakınırım Taklidimden Seni Ben. Nefes'te deyişler, diğerinde pop ve klasik müzik ağırlığı. Ama bu sadece beni ilgilendiren bir konu, okur o şiirleri hep şiir olarak okudu. Ben hem şiir olarak okudum hem müzik olarak icra etmeye çalıştım.

Orta yaşların sonlarına doğru şahsi mülkiyeti sorgulayıp minimal yaşam tarzını seçtim. Yatak, yorgan ve gerekli birkaç alet... Bir arkadaştan oda kiraladım. Pî tarzı şiirler işte o zaman ortaya çıktı.

Az sözcük, daha az, hatta daha az....

Fakat çok şey, hatta sınırsız şey!

Gazanfer Eryüksel: Toplum kendi dinamikleriyle ve dış dinamik olan dünyanın etkisiyle değişir ve dönüşürken, bu yapının bir parçası olan sanatçı/şairin süreci nasıl okuyup da nasıl söylediği senin pencerenden hangi manzarayla görünüyor?

Salih Mercanoğlu: Toplum değişirken benim düşüncelerim ve inandığım çoğu şey değişse de bu güne kadar getirdiğim duruşumun tutucu olduğumu söylemem gerekiyor. Bir ikilem içinde kalıyorsunuz. Hem teknolojiye hayransınızdır hem onu saçma buluyorsunuzdur. Gençliğe hem güveniyorsunuz hem de gençleri yetersiz buluyorsunuzdur. Bu ikilemler uzayıp gider. Kendi alışkanlıklarım bile zamanla saçma gelmeye başlıyor.

Bu durum yazdıklarımın daha dikkatli olmamı sağladı diye düşünüyorum.

Kesin yargıdan uzak kalma fikri, her şeyi bir düşüncenin başka bir düşünce bağlantısıyla o anlık mekânda anlatma çabam da bundan olsa gerek.

Şiirimde doğru dediğim hiçbir olay yoktur. Fakat yuvarlak dizelerden de uzak dururum.

Bu yaşam biçimi beni süslü dizeler kurmaktan da kurtardı.

Şiiri güzelleştirmek, ona makyaj yapmak yerine onun ruhunu ayakta tutacak imgeleri ilkel doğanın içinden seçmek daha bir anlam kazandı. Lirikizm kendinde, yani kurduğum çatıda gerekliyse oluyor. Gereksizse şiire kendi tabiatında olan sanatları bile özellikle sokmuyorsun.

Kendim için yazmak, bencillik de olsa... Evet, kendim için yazıyorum. Başkaları okusun diye değil. Yaptığım her şeyi kendim için yapıyorum. Hele belirli yaştan sonra... "başkayı" daha da umursamaz hale geliyorsunuz; çünkü "başka" zaten benim içinde oluyor.

Belki yazdıklarımı ve yazma sürecimi bu minval içinde görebilirsiniz.

G. E.: Günümüzde yapay zekâ denen teknoloji sanatın çeşitli dallarında, müzikten şiire üretim yapmakta. Dijital teknolojiye bu gelişmenin geleceğin sanatında sence ne gibi etkileri olacaktır?

S. M.: Her zaman, her olayı insan odaklı düşünmüşümdür. Teknolojik gelişmeler Baudrillard'ın Simülasyon Kuramında olduğu gibi bir süreç izliyor. Gerçekten yeniden üretilen bize artık günlük yaşamın bir parçası gibi geldi.

Atatürk'ün sesini alıp bir müzik parçasının üzerine monte ediyorlar ve biz o şarkıyı Atatürk'ten dinlemiş oluyoruz. Fakat o sadece bir terennüme kopya ediliyor. Burada şunu hiç düşünmüyoruz: Atatürk'ün nota bilgisi var mıydı? Solfej dersi aldı mı? Hangi enstrümanlar üzerine kendisini geliştirdi? Müzik deneyimi neydi vs.

Biz sunulanı alıyoruz, sunulansa her zaman vitrindir; çok baktığın zaman da sıradanlaşır.

Edebiyatta, özellikle şiire yönelmiş yapay zeka tüm bileşenleri mükemmel şekilde toplayıp ortaya yeni bir ürün koyabilir. Bu da vitrindir. Bu ürünü çocukların oynamaktan sıkıldıkları oyuncakları attıkları gibi bir süre sonra sizin atmanız da kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum.

Kısaca insanın 'dil' ile ürettiğinin 'dil'i farklıdır.

Düşünün, bir tiyatro eseri antik çağdan bu güne dek ne kadar evrilse de özünü koruyarak bu güne gelmiş. Tiyatronun, performansa dönüşüp undergrand uzantıları bile →

ŞARABİ BİR GÖĞÜN ALTINDA

coşmadan nar çiçekleri
gurubun mercan aromalı sinelerinde
bulutların isli dudakları düşmeden
kavrulan tenine toprağın
şafağa ermeden gecenin kozasında ay
henüz utanca yüz tutmuşken
bülbüllerin konçertosunda kırmızısı güllerin seni sevgili
yağmur zerreciklerinin gönlüme vuran sızısına verdim...
kuzeyin göbeğinden kalkarken figânlar
semaların begonvil yakısı tüten göğsünde
martıların beyaz kanatlarına yağmadan
fuşya sağımı haziran berduşluğunun
seni suskunluğumun kuşağında parçalanın
kızıl uçlarına verdim..
yanık bir beste mırıldanırken
mor tozak saçılan soluğundan seher yelinin
saçlarını salmadan buhranlarımın nazenin kızı
dalgaların kumsallarımın okşanan haylazlıklarına
çimdiklenmeden vişneciklerin tadı
olgunlaşmamış elmacıkların ipek süren dokunuşlarında
sessizliğime takılırken keman çığlıkları
köpükler sinen kıyılarımda
hırçınlığı körpe kiranlarımın alırken senliğimi kucağına bir
daha sessizce
dokularımdan kopan her gidişinin
ardında kalma acıları karışırken rengine sukut
bakışların ahh
seni sevgili yüreğimin gül goncası düetlerinde koynun
açılmadığı
ürkekliğine verdim
körfezin yüzgörümlüğünü takmadan yakamozlar
siyah dantelli duvağını kaldırmadan ak parmaklar
ilk öpüş inmeden ıslak gerdana
afrodizyak dağlanan şavkın harelerine ilişmeden
kirpikleri yakutların
güneşin uykulu gözleri açılmadan
çiyi silik dağların bakır tutan sırtlarında
lavantalar baş kaldırmadan
sandıktaki hayallerine masumiyetin
mayıs gelini kiraz çiçeğine aş ermeden
isli sabahların
kristal kavisli delikanlısının saçaklarında
seni maviye tutulan çılğın cembelerin
ayazlarımda titreyen ilk damlacıklarına verdim
uç şahlan
özgür denizlerin
saks rüzgârlara koşturan taylarınca
duman duman saçılışlarının huysuzluğundan silken
ışığışında şarabi çığlıkların çırılçıplak çırpınışlar vurulsun..

bünyesinden kopup tarihteki pasif yerini almıştır.

Yapay zekâ dediğimiz şey modern çağın bir yanılması olabilir. O da post-modern kavramı gibi tarihin çapağı olarak literatürdeki yerini alacağını düşünüyorum.

GÖRE

Ölecek yer arıyorum diye karardı ağaçlar
Sudan bulaşan kolera elmada sırtın sülfür
Dağ evi işgal altında rüzgârın eğlendiği kül
Sus gitar tarlakuşu razı değil kırık notaya

Beyhude yordüğüm kalpten yakılmış kömür
Bilmiyordum nehrin taşıdığı ıssız güllerden
Kaç kapıdan bulaştı bana müzmin dargınlık
Kediler yumakla oynamasa ebedi matem

Yok dedim kapıyı çalana, kimse kendinde değil
Yusufçuk dalında değil suyun bakışı tersine
Uyandıığım dünya emrimde mi dönüp baktım
Kaçtığıım gölgemde ıslanıyor yağmurun sesi

İnsan yüzünden de sorumlu yiyip içtiği kadar
Ormanlar kadar sapa deniz aşırı kuzgun
Kirinden asılır insan okunmamış bir yaşa
Anlattım sözü oka vermekle yoruldu

Gülten Doğruyol İNCESU

UMUDUN RÜYASI

İşığın baktım
Mavisine gökyüzünün
Kim alabilir bizden
Her yanı çiçek bağlamış sabahlarımızı

Kim yırtabilir kalbimizdeki tülleri
Sevgisi umutla yoğrulmuş günleri
Yılgin ve bezgin şarkılar söylemek için bozmadık
rüyamızı
Boşuna mı aştık onca dağları?

İnancımız var tomurcuklanan gülün sabrında
Karanfilin, göğsümüzün kuyusunu dolduran yangınında.
Dağılacak elbet bu sis
Ufukta görünecek çocukların gülümseyişi

Bahçemizde ısınacak çay sohbetleri
Sokağa saçlarını sarkıtacak sarmaşıklar

Unutmayacağız elbet!
Aşkın güzel bir akşamın ertesinde
Nasıl bir masaldan kopup geldiğini...

Muharrem SÖNMEZ

56

İNSAN BAKIP HER ŞEYE KEDERLENMELİDİR

sessizliği en çok hakedenler burdaymış
kesintisiz gözleriyle bakışmaktan
yemekteler kalbin en bayat gerçeğini
açgözlülükleriyle yapıma sondan
her şeyde olmak arzusu bu hiçbir şeyin
ağızlarında dönüp duran
insan en çok bir sözcükten düşünce anlam kazanır

her şey olup bittiği an kadar
ne istiyorsan beklediğini umarak
vazgeç

kelimelerle yer değişti kalbin
dünyada başka bir boşluk yokken
seni buldu öznesi özensiz cümlelerin
gereksiz bir fiilden türetilmiş gibi
zamanın her noktasında yalnızdık

bu telaşı ne ara büyüttüm
şaşırmaya vakti olmayanlar

ekonomistin kapağına çıksa kalbim
herkesin kehanetine bulaşır yalnızlık
gece yatakları gündüz bulutları
kırmızı renkli durumlar acil ve acilen
olmaz denilse bin kere daha olacak
ekonomistin kapağına bakıp insan
her şeye kederlenmelidir

ne ara kaybettim tadını iyi şeylerin
nereye kaydettim bulamıyorum en saf gülüşünü
kime sorup da kandım itibarına sahip olamayacağım
şeylerin
ne ara bıraktım en değerli olanı bir köşede
bilinmeyen bir savaşla akıttım rengini tabiatın
beni sona erdiren sesi değildi
bir çukura koyup unutulduğunda
son kalan izini sildiğinde nemli bir bez
kurusun diye bırakıldığında pencere önüne

insan bakıp her şeye kederlenmelidir
hiç hava bırakmamacasına ciğerlerine çekerken yalnızlığı
ayakkabılığın dibine düşmüşken zamanın gizemli güzelliği
eğilmeye değmez dediğin her aşk kırdı boynunu
bu değil karanlığı görünür kılan bakış
hem kim iddia edebilir dünya gerçekten var
kim inkâr edebilir
bazı kelimelerin giremediği yerlere vardım
hak edilmiş bir delilikte
bu apaçık bir intihardı
ölüm geçip gidecek... ///

Nihan IŞIKER

SONA DOĞRU

Nasıl da sönüyor lambalar tek tek
Ellimdeki bir avuç ışık da tükendi
Işıltısız ben...
Karanlık bir gece gibi
Derin, ürkütücü...

Özge ÖZGEN

PENGUEN

bir nehrin iki yakasını bir araya getirdiğim
yağmurlu sabahları topladım
yüzümden

böyle zamanlarda güvercinler
uçmayı bilmiyor
bir gürültü doluyor sokağa

tek olmakla yalnız kalmayı
anlatamıyorum
sana
o gördüğün mavi değil

suyun kayaya vuran berraklığını
ateş ağırlıyor
o kuyudan

aşağıya inmek için taze rüzgârlar
biriktirdim
beyaz bir gül, iki karanfil
yorgunluğunda

yüzüme yerleşen kurt
koruya inmedi
ben kalabalık korkular yükledim sırtıma

ve yaprakların insanlığa
diz çöküşü
bu yüzdendi

bu yüzden elmacık kemiklerim
kanadı durdu
parmak uçlarımda

kırılganlığı gövdeme süren sonbahar
ve adını bilmediğim mevsimlerle
birlikte çürüdü
içim içime

tecavüze uğrayan anne masalları
dinledim
sardunyalardan

kıştı ve soğuk
buz banyosu yapıp penguen
olmak istedim.

Büşra KURTAR YILMAZ

OTUZ YAŞ

Gerçeğin üzerine örtüler örtmede, gerçeği eğip bükmede ustalaşmıştı.
Sana dair olanı boğup atar gibi, senin içini boşaltır ve tika basa kendisiyle doldururdu.
Acıdan inliyordum incecik kıyılarında gecenin, ancak işgale uğramış,
İlk kez ateş böceği gördüm, heyecandan gözlerim doldu.
Sen daha fazla var ol diye yok olmuştum, benim yokluğum övüldü.
Sen daha fazla parla diye sönmüştüm,
şimdiyse korkudan titreyen bir mum ışığıyım olsa olsa, sinmiş bir sunak
Bir kapı aralığından gözetler, zaman zaman şahit olurum duygularıma
Bir şiirin doğumunda belki sarsılarak.
Donup kalırım; sarılıp sarmalanmamış, sırtı sıvazlanmamış bir isyan'ım
Ben o çocuk muyum, o çocuk nerde, o çocuğa ne yaptınız?
Ben o çocuktan yetişen bir kadın olmayı isterdim.
Aniden kalkıp gittiğim masadan,
çarparak yüzüne tanrının düşük yaptığın ruhumu,
geriye tahliye edilmiş ağrı ve ödenmemiş bir yaşam kalırdı.

Gülçin Yağmur AKBULUT

GÖKYÜZÜNÜN ŞARKISI

Denizi görmesem de
içimde taşıyorum
dalgaların şarkısını

Kıyısız yüreğimin
yelkeni yırtık teknesi
hayatı günaydınlıyor

Tenimi ıslatan yağmur
gökten alıyor hızını
yani maviliklerden

Aşk bahsinde sonsuzum
içimden geçiyor
dünyanın sokakları

Dedikodu kumkuması
ağızlardan bana ne !
Ömrüm o ummana dahil

Denizi görmesem de
çölü geçtim, sulardayım
bir okyanus var içimde

Dilek BAYRAM

ACININ BELLEĞİNİ YİTİRMESİNDEN YİRMİ DÖRT SAAT ÖNCE

Yeryüzünün bütün acıları sümen altıydı
Dökülen kurşunun göz göz hallerinde bulduk
Acıların tek tek yerlerini.
Aldık
Yüzümüze, boynumuza sürdük
Aldık parmağımıza taktık
Su ile karıştırıp içtik
Bir bağırsak sancısı içindeydi Dünya
Son güneşlere doğru açınca kollarımızı
Oturduk
Pek yorgunduk oturduk
Islak çimenler üstüne.
Gece gökyüzünde yıldız ararken
İki uçak geçti
Uçak görmenin faldaki anlamını aradık.
Acı çekmenin yeryüzünde süresi
Yirmi dört saatten uzundu.
İnsanların unuttuğu bu muydu?

Nevzat KONŞER

GÜLÜN SOYUT DAĞARCIĞI

Kafası karışık bir resim bu
renkleri hurdacı dükkânından toplanan
kırık yüz hatları, şehirde büyüyen korkuyla
damlıyor canı ürküttüğü sözcüklerin

üstünde, gülün çok üstünde bir anlamla
dolaşiyor ortasını anlamsızlığın
kaç paslanmaz his varsa kalbim orada
kaç bıçağın kanatlarını yoluyorum!
kendi göğüne benzemek istiyor insan
ve kendi göğüyle çiziyor ufkunun sınırlarını!

Gül den ne yapılır diye soruyor rüyam
şiir yapılır deyip uyanıyorum üstüne!

Serhat ÖLÇER

GİBİ

ırmağa düşürdüm ebedi ihtirasın dayanılmaz hafifliğini
gençtim aynaların gözlerinde muğber
kime benzedim? babam henüz çocuktu

bükülebilir dersin mühürlü gölgeler
çare değil söyle hatırası var
surası dimağın rehaveti gözlerime tuttuğum

işte ben yazdım: su suya akar
gittim... gittim bir gibinin üstüne devrildim
zayıflık mı zorluk mu arzuladığım

Mevlüt ŞENER

MEKÂNSIZ ŞİİR

sabahın kuş çiçeklerini
yeryüzüne serdiği yerde de okunur şiir
hatta umudu sardunya kokan bir kadının
bahara sustuğu yerde de

Akdeniz'i gözlerine giyen bir yamacın
gökyüzüne değdiği yerde de okunur şiir
hatta meridyenlerin ve eş yükselti eğrilerinin
kesiştiği yerlerde de

bir tamircinin soba başında
ellerinin maviye üşüdüğü yerde de okunur şiir
hatta volan dişlisinin ve krank milinin
dünyayı kavradığı yerde de

Mutallip SAYDULLA

SÜKÛTLU YOL

Eski kitaplar kabristanı
Ya da
Bir güç gösterisinde
Meydanın yazılarla doldurulmuş kara tahtası
Hiç kimsenin nasihatlerini dinlemeyen bir genci
Yavaş yavaş uyutur
Kitaplarda yazılanlara inanmayan insanlar
İnansa da hiçbir şey hissetmeyecek insanlar
Dar hem de uzayıp giden dağ yolunda
Birbiriyle denkleşir
Kulağı ne kadar yaklaşırsan
Ya da eskilerden kalan gümüş parayı döndürüp dikkat
etsen
Kuş ya da canlılara ait bir sesi işitmek zor
Hayatı her çeşit düşünürsün bazen
Şu
Rengi solmuş eski gümüş paranın sesi kadar
Bir sesi bile yok
İyi içip kafayı bulmak isterken
Ölülerin dünyasına benzer
Karanlık ve sükûta gömülmüş dağ yolunda
Kendi gölgen
Seni altetmiş
Ondan sonra hiçbir yerde
Hiç kimsenin sözü bulunmaz
Fakat dağ yolunda sinmiş su
Yavaş yavaş sallanarak akmaya başlıyor

Uygur Türkçesinden Aktaran:
Nur Ahmet KURBAN

Mustafa OĞUZ

ACI SU

Bir yalnızlık yağıyor şehre
Bildiğin gibi değil
Herkes lime lime yalnız

Bir şeytanlık yayılıyor güne
Bildiğin gibi işte
Herkesi düşman ediyor birbirine

Öfke topu olmuş insanlar
Alev saçıyor ağızlarından
Yakıyorlar gelmişi geçmişe
Hiç görüldüğü gibi değil

Bir yanlışlıktır aldı başını gidiyor
Görmüyor kimse kendinden başkasını
Nefretle soluyor zamanı
Dünya
Hiç yaşanacak gibi değil

Bir acı dağılıyor hayata
Suları acıtıyor en çok

Ahmet UÇAR

KAYGI

ellerimde büyüyen gök gürültüsü
sarsıyor bedenimi

kekeme kalıyorum

“gü... gü... gü... lü... lü... lü... şün
ne... ne... ne... nes... li tü... tü... tü... ken miş
bi... bi... bi... r ku... ku... ku... şun
rü... rü... rü... ya sı... sı... sı... na
be... be... be... ben zi... zi... zi... yo... yo... yo... r”

diyemiyorum

toprak kaymasıyla
kaybediyorum dilimi

kırmızı bir yalnızlık
sarıyor her yerimi

rengimi u n u t u y o r u m

(Antik Yunan Tragedyası
ve Üç Büyüklükler, VI)

EURİPİDES TRAGEDYALARI, IV

Ramis DARA

16. Bakkhalar (Bakhai)

Euripides'in hayatının son 18 ayını geçirdiği Makedonya'da MÖ 407-406 yıllarında kral Arkhelaos'un sarayında yazdığı eserlerden biri de *Bakkhalar*.

Iphigenia Aulis'te ve *Alkmeon Korinthos'ta* oyunlarının da içinde bulunduğu bir dörtleme (tetraloji) olarak Euripides'in oğlu (ya da yeğeni) genç Euripides yönetiminde MÖ 405'te Atina'daki Dionysos tiyatrosunda sahnelenmiş ve dörtleme birincilik ödülü almıştır.

Eserin, *Iphigenia Aulis'te*'de olduğu gibi şairin sağlığındayken Olympos dağı eteğindeki Dion'da sahnelenmiş olma ihtimali yüksektir.

Oyunda sahne Thebai'deki Pentheus sarayının önüdür. Yanda tanrı Dionysos'un anası Semele'nin mezarı görülür.

Lidya'da, Frigya'da, Anadolu'nun neredeyse tamamında yaygınlaştırdığı hayata bakış tarzını, inanç sistemini, bütün Hellenlere tanıtmak, öncelikle de kendisine haksızlık yapılan, iftirayla annesi Semele'nin ölmesine yol açan teyzelerinden kaçmak ve yaşam tarzını yaygınlaştırma işini 'suyun öte yakasından' başlatmak için Thebai'ye gelen şarap ve zevk tanrısı Dionysos'un hayatından önemli bir kesit sunulur oyunda. Dionysos hem insan hem tanrı olarak rol alır. Dionysos'u tanrı olarak kabul etmeyen, zincirleyip hapse atmaya kalkışan, teyze oğlu, Thebai kralı Pentheus trajik bir kazaya kurban gider:

Annesi Agaue onu aslan yavrusu sanarak başını keser. Sarmaşıklar sarı bir değneğin (*thyrsos*) ucuna takarak övünç ve sevinçle sahneye getirir.

Bu ibretlik ilahi bir cezalandırmadır da, üç teyzenin ve Thebai kentinin kurucusu babaları yaşlı Kadmos'un (Dionysos'un da dedesi) farklı yönlerde sürgüne yollanmaları biraz zor anlaşılır durumdur. Özellikle de dede Kadmos'un sürgünlüğü.

Bu duruma "*Bir tanrıya hiç yakışmıyor insan zaafı.*" diye tepki gösteren Kadmos'a "*Babam Zeus bu olanları, olacakları eskiden buyurmuştu.*" der torun Dionysos (Güngör Dilmen çevirisi, s. 82-83: 1348-1349).

Burada dedeyle torun arasında geçen bu diyalog daha eski bir çeviri olan Sabahattin Eyüboğlu'nda teyze Agaue'yle yeğen Dionysos arasında geçmekte (s. 62). Sabahattin Eyüboğlu'nda Agaue'nin söylediği sözü Güngör Dilmen'de Kadmos söyler!

Okuma ya da yazma hatasıdır, deyip geçelim...

Bakkhalar oyununun bir yerinde Dionysos'un su perileri gözetiminde bebekliğinin geçtiği Nysa dağı'nın adı anılır: "*Vahşi hayvanlar yatağı Nysa Dağı*" (S. Eyüboğlu çevirisi, s. 28) şeklinde.

Metni iki Türkçe çeviriden okudum.

Nysa için Güngör Dilmen sondaki açıklamalarda "*Dionysos'un yetiştiği ve onun için kutsal olan dağ.*" derken (s. 87); Sabahattin Eyüboğlu Trakya, Thessalia, Makedonya, Hindistan, Arabistan "ve daha başka yerler"den söz eder (s. 28). Ari Çokona da yine Euripides'ten yaptığı *Kyklops* çevirisinde "*Dionysos'un yetiştiği Nysa Dağı'nın yeri hakkında fikir birliğine varılamamıştır.*" notunu düşmüş (s. 41).

Aydın'ın Sultanhisar ilçesi sınırları içinde dağ eteklerindeki antik bir ören yerinin adı da Nysa adını taşıyor ve buranın

Dionysos'un yetiştiği yer olarak kabulü hiç de akla aykırı değil gibi geliyor bana bazen.

Oyunda da Dionysos, Pentheus'un "*Hele de bakalım, memleket neresi?*" sorusuna, "*Övünmek gibi olmasın, çiçekli Bozdağ'dan gelirim.*"

İşitmişsindir belki?" cevabını verir (G. Dilmen, s. 44). Nysa ile Bozdağ arası bir kuş uçuşu uzaklıkta.

Bozdağ'ımız (Tmolos), bizim de, köyden Salihli'ye her inişimizde karşımızda mevsim mevsim gülümseyen kardeş-koldaş dağımızdı!

Oyunda kayadan, topraktan, bitkilerden su, şarap, süt, bal damıtıp gürül gürül akıtan kadınların (G. Dilmen, s. 55: 702-707 ve S. Eyüboğlu, s. 34). Bakkhaların günümüzdeki torunları, belki hâlâ bizim oralardadır diye geçiyor içimden.

Dionysos dini, İÖ 16-15. yy'lardan başlayarak Anadolu'nun batısında ve Ege adalarında yüzyıllarca hüküm sürmüştür. Şarabın kolaylaştırıcılığında ("in vino veritas": şarapta erdem vardır), doğayla ve insanlarla barışık, aşk, sevgi, coşku dolu bir hayatı önerir. Dionysos dini, Hellen mitolojisi içinde yaygın olan şiddetli ataerkillik içermemesiyle değerli benim için.

Özgür ve özgün felsefecimiz Ahmet İnam eski Yunan dinlerini şöyle yorumlar: "Eskil Yunan'ın sonradan pagan diye adlandırılan ya da çok tanrılı olarak adlandırılan dinleri bizim anladığımız anlamda bir din değil. O bir kültür, o bir örf, o bir gelenektir ve felsefe o gelenek içinden doğmuştur." (*Felsefeden Doğan Yaşam*, s. 28)

Ve şöyle devam eder: "Atina kentinde yazın sıcakta, denizden biraz esinti alan bir iklimde, Pire limanı'na yakın evinde uyumaya çalışan bir Yunanlı, evinin çatısında bir hareket duyduğu zaman onun için Pan dolaşıyordu o çatıda. Öbür tarafta denize baktığında Poseidon çoktan hiddetini kuşanmış ve kızmaya başlamıştı bile. Şimşek çaktığı zaman Zeus bir şeyler söylüyordu." (s. 29)

Dionysos diniyle ilgili en çok bilginin Euripides'in bu tragedyasında yer aldığı genel bir kabuldür.

Hatta Mario Meunier (1880-1960) "*Hristiyanlık için İncil neyse Dionysos dini için de Bakkhalar odur*" der.

Tiyatronun ve tragedyanın; kendini doğuran kültürün kurucusu Dionysos'u konu edinmemesi elbette düşünülemezdi. Nitekim bu alanda epey bir tragedya yazılmış, ama bunlar günümüze ulaşmamış.

Thespi'sin ve Aiskhylos'un Pentheus adlı oyunları, yine Ksenokles'in MÖ 415'te Dionysia'da birincilik ödülü alan dörtlemesindeki *Bakkhalar* adlı oyunu, büyük ihtimal bu konuyu ele alıyordu.

Neyse ki Euripides'in yazdığı *Bakkhalar* günümüze ulaşmıştır.

Bakkhos, Dionysos'un diğer yaygın adı, "söyleyen, bildiren" demek. Şarap tanrısının Dithyrambos ("iki kez doğan?"), Bromios ("gümbürtülü"), Euhios, İakhos, İobakkhos gibi başka adları da var. "Bakkhalar" (Bakhai) da, tanrı Bakkhos'un çevresinde çılgın gibi koşan coşan kadınlar demek.

Oyunun neyi anlattığıyla ilgili yapılan yorumlardan bana en mantıklı geleni de, dine dönüşü savunur gibi görünürken onun tutkuya dönüştüğünde insana ve doğaya verebileceği zararların ve eski Yunan tanrılarına bağlı kalarak yaşamının barış ve mutluluk getirmedeğinin gösterilmesidir.

Kadmos'un Dionysos'a söylediği ve

Türkçede "*Bir tanrıya hiç yakışmıyor insan zaafı*" (G. Dilmen, s. 82), "*İnsani tutkular tanrılara yakışmaz*" (S. Eyüboğlu, s. 62), "*Tanrıların öfkeyle insanlarla rekabet etmesi iyi değildir*" (internet) gibi çevirileri olan 1348. dize bunun en vezir kanıtı gibi.

Euripides'in genel olarak koroya fazla önem vermediği, koro şarkılarının ve sözlerinin konunun gelişmesi ile pek

örtüşmediği söylenir. Bu oyundaysa koro çok önemlidir, ana karakterler Pentheus, Agaue ve Dionysos kadar.

Thebai'ye Anadolu'dan gelen Bakkhalar korosunun şarkısından birkaç dizeyle ayrılmam huzurdan:

*"Koşmak ne güzel, dağlarda
Bakkhos alaylarının ardından!
Sarılip gezmek benekli ceylan postuna,
Serilip yatmak toprağa!
Yakalayıp boğazlamak yaban tekelerini,
Kanlarını içmek, çiğ çiğ yemek etlerini!
Euhoi! diye bağırınca Bromios,
Atılmak Lidya'nın, Frigya'nın dağlarına!
O zaman yeryüzünde derelerle süt akar,
Derelerle şarap akar, bal akar;
Yükselir sanki yerden,
Lübnan buhurunun dumanları." (s. 10, S. Eyüboğlu)*

17. Resos (Rhesos)

Rhesos, Troya savaşının yapıldığı yıllarda Trakya'da hüküm süren bir kraldır. Bu ad "hükmetmek" fiilinden gelir.

Oyunda sahne, Troyalıların gece kampını oluşturan çadırların önüdür, ortadaki çadır Troyalıların en yiğidi başkomutan Hektor'undur.

Konu *İlyada*'nın 10. bölümünde gelişen olayların farklı bir versiyonu gibidir.

Troya ordusu dördüncü gecedir ki surların dışında Akha ordusunun gemilerine yakın bir yerde gece kampını geçirirken nöbetçilerden oluşan koro başkomutan Hektor'u uyandırır. Hektor Akha'ların kampında olağanın dışında yanan gece ışıklarını (meşaleleri ve ateşleri) onların yenilgiyi kabul edip kaçacaklarına yorar. Çünkü o günün mücadelesi Troyalıların ezici üstünlüğüyle ermiştir. Kuzeni

Aineias Akhaların kaçmaya hazırlandıkları görüşüne karşı çıkar. Bunun üzerine Hektor Aineias'ın da önerisiyle karşı tarafta neler olup bittiğini öğrenmesi için, binbir pazarlıkla, adı "düzenbaz" anlamına gelen Dolon'u casus olarak gönderir.

O sırada Troya kampına "on binlere kumanda eden", Trakya kralı Rhesos yardıma gelir. Hektor yıllar sonra gecikmeyle geldiği için sitem edecek olur, Rhesos ülkesine İskitler saldırdığı için geciktiğini söyler ve sorun çözümlenir.

Beri yandan Akhalar adına gece keşfine çıkan Odysseus ile Diomedes, Troya'nın casusu Dolon'u yakalar, ondan bilgiler alır, gecenin parolasını öğrenir ve sonra onu öldürür.

İkili araştırmaları sonrasında Paris'e ve Hektor'a dokunabilme şanslarının olmadığını düşünerek geriye döneceklerken tanrıça Athena onları şöyle uyarır:

"Troyalıların saflarını bırakıp nereye gidiyorsunuz, kalp acısıyla,

Hektor'u ya da Paris'i öldürmeye bir tanrı izin vermiyor diye? Resos adlı bir adamın Troya'ya müttefik geldiğini öğrenmedin mi?

*Eğer o bu geceyi sağ geçirirse, yarın,
ne Akhilleus ne de Aias'ın kargısı Argosuların
tüm gemilerini yok olmaktan kurtarabilir, suru yıkıp, kule
kapılarından içeri kargısıyla geniş çapta bir giriş yaptığında." (s. 26)*

Rhesos atları, arabası ve silahlarıyla *İlyada*'da da şöyle anlatılır:

*"Yeni gelen Trakyalılar ötede, uzaktalar,
kralları da var, Rhesos, Eioneus'un oğlu,
görmedim onun atları gibi güzel, iri atlar,
giderler yel gibi, kardan beyazdırlar.
Arabası altınla, gümüşle işlenmiş, çok güzel.
Kocaman silahları var ki, görme, hep altın,
sanki insanlar için değil, tanrılar için." (X: 434-440, s. 215)*

Rüzgâr hızında, kardan beyaz, tanrılara yaraşır iri atları ve kum gibi kalabalık ordusuyla Troya'ya yardıma gelen Rhesos az buz adam değildir. Tanrıça Athena'nın da belirttiği gibi Troya savaşının sonucunu değiştirme kapasitesi vardır ve Hektor'a da bunu şöyle ifade etmiştir:

"...bana güneşin bir günlük ışığı yeterlidir kulelerini yıkmak,

gemilerini yakmak ve de Akhaları öldürmek için!" (s. 20)

Ama gerek Athena'nın uyarısı ve desteğiyle, gerek Dolon'dan aldıkları bilgilerle Diomedes ve Odysseus eylemlerini sürdürür. Diomedes "altın zırlı" Rhesos'u ve en yakın 12 adamını yol yorgunluğuyla derin uykusundayken öldürür, Odysseus onun "koşumları altından", "kardan daha beyaz", dillere destan atlarını çalıp götürür.

Rhesos'un annesi mitolojide esin perileri olarak bilinen Musalardan biridir. Oğlunun ruhunu yeraltı tanrıçası Persephone'den geri göndermesini isteyeceğini söyler ve oyunun sonunda kollarında Rhesos'un cesedi olduğu halde gözden kaybolur.

Beri yandan Hektor da henüz umutludur Troya adına:

*"Gidin, müttefiklere de silahlanmalarını
söyleyin, atları arabalara koşmalarını!
Görevleri başında Tyrsen borusunun sesini
beklesinler; orduyu surlardan geçirip,
Akhaların gemilerini ateşe verdiğimizizde,
yaklaşan gün ışığının Troya'ya
özgürlük getireceğine inanıyorum." (s. 42)*

Beri yandan Rhesos, Euripides'in olup olmadığı tartışmalı bir oyundur. Ona ait eserlerin arasında bulunduğu için uzun yıllar onun kabul edilmiş, ama zaman içinde onun olmadığı görüşü ağırlık kazanmıştır.

Bundan önce okuduğum 17 eseriyle karşılaştığımda bu oyunun Euripides'in olmama ihtimalini ben de yüksek buluyorum.

Öncelikle yansıtılan genel atmosfer açısından Euripides tragediyalarından biraz uzak, bu oyun. Karakterler derinliksiz, çatışma ve gerilim zayıf. Euripides'e özgü uç sıçramalar yok. Başta tanrıların akışa müdahaleleri konusu olmak üzere, teknik olarak da farklı ve düz bir anlatım söz konusu.

Bu konudaki değerlendirmelere göre bu oyun sonraki yüzyılda (4. yy) Euripides'i taklit eden biri tarafından yazılmış olabilir. Ya da Euripides'in bu konuda yazdığı ama kaybolmuş eseri yerine geçsin diye kaleme alınmıştır. Bu oyunda, diğer tragedyalarda rastlanmayan dinamik bir girişin oluşu, şairin adının bulunduğu giriş sayfasının kaybolmuş olabileceği ihtimalini de akla getirir. *Rhesos*'un 996 dizeyle günümüze ulaşan tragediyaların en kısası olmasının sebebi de budur belki.

Son olarak, bir başka görüş de bu eseri Euripides'in henüz acemiyken yazmış olabileceği.

Günümüze ulaşan antik tragedyalarda adı geçmeyen ve bu oyunda kısa bir süreliğine ortaya çıkıp Hektor'u uyarın, ona; *"Keşke bileği güçlü olduğu kadar basiretli biri olsan, (...) Sen savaşmada iyisin, bazıları ise düşünmede!" (s. 6)* gibi sözler söyleyebilen kuzen Aineias, Troya'dan sağ kurtulabilen ve Romalı şair Vergilius'un (MÖ 70-19) 12 kitaplık ünlü destanı *Aeneis*'e adını veren efsanevi kahramandır. Troya savunmasında Hektor'dan sonraki ikinci en iyi savaşçı.

Rhesos adına gelince, mitolojik tarihte burada anılan karakter dışında başka yerlerde de geçer.

Örneğin, Poseidon'un Akhalar tarafından inşa edilen surları yıkmak için İda dağından denize doğru akıttığı sekiz nehirden birinin adı Rhesos'tur.

Bithynia'da bir nehir ve bu nehrin tanrısının adı da Rhesos.

Bu ad bir de, oyunumuzdaki gibi Trakya kralı olarak, güzel, hüznünlü bir aşk hikâyesinde geçer.

İznikli Parthenius (MÖ 1. yy) diye anılan antik Yunan şairinin *Erotica Pathemata (Aşk Acıları)* adlı eserinin 36. ve son bölümünde, Rhesos'un Gemlikli avcı Arganthon ile olan tutkulu aşkı anlatılır. Rhesos'un, oyunda annesinin; İznikli Parthenius'un eserinde sevgilisinin istememesine rağmen Troya'daki savaşa yardıma gidip daha bismillah demeden ölmesi üzerine sevgilisi de üzüntüsünden yemeden içmeden kesilir ve ölür. Bugün Gemlik ile Çıncarcık ilçeleri arasında uzanan Kürek dağı'nın geçmişteki adı Arganthon dağıdır.

Keşke birileri zavallı Arganthon'e, esin perisi bir Musa'nın oğlu olarak, sevgilisi 'hüküm süren'in (Rhesos) ölmediğini söyleyebilseydi...

18. *Kyklops*

Antik Yunan tragedyasının üç büyükleri döneminde (MÖ 5. yüzyılın son üç çeyreği) Atina'da yapılan yarışmalı festivallerde şairler üç tragedya sonunda bir satirik oyun (satirikon drama) sunardı bilindiği üzere. Böylece tragedya açısından "üçleme" (triloji), sondaki bu kısa oyunla "dörtleme"ye (tetraloji) dönüşmüş olurdu. Tragedyaların ciddi havasından sonra seyircilerin biraz rahatlayacağı, hafif eğlenceli ve yergili, kaba saba ve argo konuşmalı, kısa oyunlardı bunlar ve koroları da yarı insan yarı keçi yaratıklar olan satyrlardan oluşurdu.

Bu satirik dramlardan günümüze sadece Euripides'in *Kyklops* adlı oyunu gelmiştir.

709 dizelik bu oyunun şairin hangi tragedyalarıyla birlikte ve kaç yılında sahnelendiği bilinmiyor. MÖ 412-408 yılları arasında olabileceği tahmin ediliyor.

Kyklop, "yuvarlak gözlü" demektir. Türkçede "Tepegöz" şeklinde karşılanmıştır.

Yunan ve Roma motolojisinde alınlarının ortasında iri tek göz bulunan yaratıklar olarak bilinirler. İyi tepegözler bulunsa da çoğu insan yiyen devlerdir.

Bu oyunun konusu genel hatlarıyla Homeros'un *Odysseia* destanının dokuzuncu bölümündeki Polyphemos adlı dev, yamyam, tepegözün hikâyesinden alınmıştır.

Sahne Sicilya'da Aitna (Etna) dağı'nın eteklerindeki büyük bir mağaranın önüdür. Uzaktan deniz görünür, yakınlardan ince bir akarsu sesiyle koyun melemeleri duyulur.

Mağaradan elinde bir tırmıkla çıkan Silenos yerdeki yaprakları toplarken mırıldanarak başına gelenleri anlatır:

Etrüsklü korsanların kaçırdığı Dionysos'a yardım için oğulları satyrlarla birlikte denize açılan Silenos, gemisiyle Maleas burnunu geçerken Sicilya'daki Aitna dağı eteklerinde, özellikle "insan eti ile beslenen Kyklopsların yaşadığı" kayalıklara sürüklenmiş ve burada bir mağarada tutsak edilmiştir. Oğulları satyrlar dev yamyamın koyun çobanlığını yaparken, Silenos mağaranın temizliğini sağlamakta, hayvanlar için yalıkların suyunu doldurmaktadır.

Yakınmasının özü şudur:

"*Bakkhos şölenlerinde âlem yapacağımız yerde, şu tanrıtanımaz Kyklops'un sürülerini otlattıyoruz.*" (s. 6: 25-26)

Satyrlar korosunun ilk şarkısı da bu minval üzere, bir yandan ağıllarına katmaya çalıştıkları koyunlara seslenirler, bir yandan Bakkhos şölenlerinden uzak düşmüş oldukları için yakınırlar.

Aynı kıyıya, Troya fethinden sonra ülkesine dönmeye çalışırken içecek su ve erzak bulmak isteyen Odysseus ile maiyetinin yolu düşer.

Kendi yiyeceği olmayan Silenos Odysseus'un şarap teklifine dayanmadığı için ona yamyam devin peynirinden ve kuzularından birkaçını verir. Dev gelince de Odysseus'un onları çaldığını söyler.

Bu arada Polyphemos konuk monuk dinlemez, Odysseus'un adamlarından ikisini ateşte ve suda pişirtip yer, diğerlerini ve Odysseus'u da sonra yiyecektir.

Kendini "Hiçkimse" adıyla tanıtmış olan Odysseus yamyam dev'i şarapla sarhoş edip tepesindeki tek göze, arkadaşlarıyla ateşte kızdırdıkları kazığı sokarak onu kör eder.

Koronun kendisine kimin zarar verdiği sorusuna da "Hiçkimse" yanıtını verir dev.

Odysseus, adamları, satyrlar, Silenos dahil herkes tutsaklıktan kurtulup yeterince uzaklaşınca Odysseus gerçek adını açıklar.

Polyphemos eski bir kehanetin, Odysseus'un Troya dönüşü gözünü kör edeceğini, ama kendisinin de bunun cezası olarak yıllarca denizlerde sürükleneceğini bildirdiğini söyler: Odysseus'un Troya dönüşü 10 yıl denizlerde sürüklenmesine göndermeyle.

Satyrlar korosu perdeyi şu ikilikle kapatır:

"*Biz de bu yolculukta Odysseus'a yol arkadaşı olacağız ve bundan böyle Bakkhos'a hizmet edeceğiz.*" (s. 37: 708-709)

Oyunda geçen kazık, 456. dizede "zeytin dalı" iken 613. dizede "meşe dalı" olarak belirtilir. İlki Odysseus'un telaffuzudur, ikincisi koronun. Homeros'ta ise tartışmasız zeytin dalından sivriltilmiştir bu.

Bu arada tragedya şairi Euripides Destan şairi Homeros'un anlattıklarını birebir oyununa taşımış değildir. Destanda Silenos ve satyrlar yokken, oradaki bazı şeyler de Euripides'in oyununda yoktur.

Aslında çok dikkat çekmeyen bir farklılığa da değinmek istiyorum burada. Destanda koyun keçi birlikte varken, oyunda sadece koyun sürüsü var.

Satyrlar yarı keçi yarı insan diye tanımlanır, Dionysosçu eğlencelerde insanlar keçi-teke postlarına bürünürler. "Yarı keçi yarı insan" betiminin reel tabanı da belki budur zaten. Diyeceğim; Euripidesin korosu ve koyun çobanları satyrlar, devin koyunları var da niye keçileri yok? Acaba antik çağlarda koyun keçi ayrımı yok muydu ya da ikisinin adı için aynı sözcük mü kullanılıyordu -eski Türklerde soğan sarımsak ayrımı olmadığı, ikisinin adı için tek sözcük kullanıldığı gibi!

Bu arada *Odysseia*'daki dev tepegöz hikâyesinden yola çıkarak eser veren, yalnız Euripides değildir. Bilindiği üzere bizim Dede Korkut hikâyelerinden biri de bu konudan hareketle yazılmıştır.

İÖ 8. yy'da Ege'de yazılan ya da derlenen destandan (*Odysseia*) sonra, MÖ 410 dolayında Euripides *Kyklops*'u yazarken, MS 14-15. yy'da da Anadolu'da bir Dede Korkut hikâyesi olan Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi yazılmıştır. Bunda da diğer iki eserde olduğu gibi öğün başına ikişer insan yiyen dev bir tepegöz vardır. Ve bunda da devin gözüne kızgın şiş sokulur.

Polyphemos, denizlerin ve depremlerin tanrısı Poseidon ile peri Thoosa'nın oğluyken; bizdeki Tepegöz bir çobanla perinin çocuğudur. Burada da annelerin benzerliği söz konusu.

Bahsi kapatmadan Euripides'ten bir alıntı yapmalıyım. İnce alayın, başka deyişle kara mizahın doruk yaptığı bir tirat var kitapta. Kyklop'un 19-20. sayfalara yayılan 31 dizelik konuşması. Ondan birkaç dize:

"*Bilge insanların tanrısı zenginliktir küçük adam, ötesi gevezelik ve süslü laftan başka bir şey değil. (...) Zeus'un şimşekleri beni korkutmuyor yabancı ve o hangi konuda benden üstün tanrıdır bilmem. Olsa bile umurumda değil ve sana bunun nedenini söyleyeyim: O yukarıdan yağmur yağdırırken, ben mağaramın içindeki kuru barınağında sırtüstü yatarak kısık ateşte kızarmış dana ya da av etiyle kendime ziyaret çekerim. (...)*

... Toprak
doğanın emirlerine uyararak istese de istemese de
hayvanlarını besleyecek otları yetiştirmek zorunda.
Kendimden ve bütün tanrılardan daha büyük
bir tanrı olan midemden başka hiçbir tanrıya
kurban sunmam. Sabahtan akşama kadar yiyip
içmek ve tatlı canımı dertlerle sıkmamak, işte budur akıllı
insanların Zeus'u. ..."

19) Fenikeli Kadınlar (Phoinissai) (Euripides'in Henüz Türkçeye Çevrilmemiş Eseri)

Euripides'in -günümüze kadar gelmeyen
Oenomaus ve Chrysippus tragediyalarıyla birlikte bir
uçleme oluşturan- Fenikeli Kadınlar
(Phoinissai) tragedyası ilk kez Atina'da MÖ 410-408
dolarlarında sahnelenir. 1766 dizeden oluşur.

Adını, koronun "Fenikeli kadınlar"dan oluşmasından
almıştır. Bugünkü Lübnan ve çevresinde yaşayan
Fenikelilerden bir grup kadın Delphoi'deki Apollon tapınağına
gitmek üzere yola çıkmış, yolda Thebai'de olanlara tanık
olmuştur. Bu arada Thebai'nin kurucusu Kadmos da
Fenikelidir.

Konu, yaklaşık olarak Aiskhylos'un Thebai'ye Karşı
Yediler'de anlattıklarına benzer. Şu günlere kadar Türkçeye
çevrilmemesi için özel bir sebep varsa belki de budur.
Oedipus'un oğulları Eteokles ve Polyneikes, babalarının
krallıktan ayrılmak zorunda kalmasıyla Thebai'yi yönetmek
için birer yıllığına anlaşılır, bir yılı dolan Eteokles tahtı
kardeşine bırakmaz, bunun üzerine Argos kralının damadı olan
Polyneikes bu şehrin ordusuyla baba-abi yurdu

(Oidipus onlar için hem baba hem anadır) Thebai'yı
kuşatır, savaş sonunda kardeşler birbirlerini öldürürler.

Ancak bu oyunun başında gençlerin anneleri İokosta henüz
sağdır. Diğer bir fark da iki kardeşin savaşın doğal seyri içinde
Thebai'nin yedi kapısından birinde çarpışırken değil de
birbirleriyle düello etmelerinden dolayı ölmeleridir. Anneleri
de bu ikili ölüm üzerine intihar eder.

Ünlü kör kâhin Tiresias'ın önerisiyle kentin kurtulması için
Kreon'un kendini severek kurban eden oğlunun adı da
Aiskhylos'un eserinde Megareus iken, burada Menoeceus'tur.

Oyunun sonu da bu eseri birkaç yıl sonra Sophokles'in
YAZACAĞI Oidipus Colonos'ta'ya bağlar:

Dayıları Kreon tahtın varisleri ölünce tahta çıkıp kör ve
ihtiyar Oidipus'u Thebai dışına sürer ve Polyneikes'e uygun
bir cenaze töreni yapılmasını yasaklar. Buna öfkelenen
Antigone, Kreon'un oğlu, nişanlısı Haimon'dan ayrılmış sürgüne
yollanan babasına eşlik etmeye hazırlanır.

Fenikeli Kadınlar, Hekabe ve Orestes ile birlikte Bizans
döneminde okutulan üç Euripides eserinden biridir.

Eserden bir alıntı:

"Ares, bizlerin yıkımına neden olan tanrı,

Niye hep kan ve ölüm istiyorsun?

Niye savaş borularının sesi

Dionysos şenliğinin şarkılarını bastırıyor? Gençliğin
tazeligi çiçeklerle bezenirken ve güzelim kızlar dans ederken
sen onlarla değilsin,

saçlarını rüzgâra çevirmişsin" (Aktaran, B. K. Paksoy, s.
211)

BİTİRİŞ

Antik Yunan tragedyası, Atina kent devletinde genel olarak
ilk demokrasi uygulamalarının hayata geçirilmeye çalışıldığı
bir dönemde ortaya çıkmış bir sanat, kültür, şiir, edebiyat
türüdür.

Tanrısal düzenle insani düzen arasında bocalayan
toplumun ürünüdür.

MÖ 550 ile MÖ 220 yılları arasında varlığını sürdürmüş,
en parlak dönemini MÖ 5. yüzyılda yaşamıştır.

Kabaca monarşi döneminin ürünü olan epik şiirden (en
somutu Homeros destanları) el almış, gelişmiştir.

Doğada yeniden canlanışın ve sonraları esrimenin, şarabın
tanrısı Dionysos şerefine düzenlenen törenlerde çalılıp çığırılıp
oyunanan şiir-müzik-dans karışımı dithyramboslardan doğduğu
kabul edilir. Gerek bu dönemin sona ermesi, ama asıl
kendisinin içinden doğan komedyanın yaygınlaşmasıyla yavaş
yavaş sona ermiştir. Dünyada bildik anlamdaki tiyatro da
buradan, bu akıştan doğmuştur.

Nietzsche'ye göre Dionysos'cu olanla Apollon'cu olan
üzerine kurulu tragedyaya; ilkinin (aklın) ikinciye (coşkunluğa)
ağır basmasıyla bitmiştir. Bunda da Euripides'in rolü büyüktür
ona göre.

Antik Yunan tiyatrosunun sönüşünden sonra Romalı
düşünür yazar Seneca'nın (MÖ 4 -MS 65), dünyanın en iyi
yazarlarından sayılan Shakespeare'in (öl 1616), Fransız
klasisizm akımından iki şair Corneille (1606-1684) ile
Racine'in (1639-1699) tragediyaları ortaya çıkıp şenlik ateşleri
yakmıştır.

Bu hız çağının nereye ulaşacağı bilinemese de, tiyatro var
olduğu sürece varlığını az çok korumuş ve koruyacak
görünmekte.

Günümüzden 2500 yıl önce tasarlanıp yazılmış, sahnede
oyanmış metinlerin günümüzde de dünyanın hemen her
yerinde olduğu gibi bizim ülkemizde de arada bir
sahnelenmeye devam etmesi, Antoine Lavoisier'nin maddenin
kurulumu kanunu olarak adlandırılan "Hiçbir şey vardan yok,
yoktan var edilemez" sözünün kültürel alandaki bir tezahürü
gibidir.

KISA KAYNAKÇA

ARİSTOTELES, *Poetika* :

1. *Poetika – Şiir Sanatı Üzerine-* (Çev. Ari Çokona-Ömer
Aygün), Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XIV.
basım 2024.

2. *Poetika* (Çev. İsmail Tunalı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 27.
basım Ekim 2021.

3. *Poetika Şiir Sanatı Üstüne* (Çev. Samih Rifat), can Sanat
yayınları, İstanbul, 21. Basım Eylül 2022.

CEVİZCİ, Ahmet, İlkçağ Felsefesi, Say Yayınları, İstahbul,
12.baskı 2022.

DEDE Korkut Hikâyeleri. (Çev. Ayşegül Çakan), Türkiye İş
bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XX. basım 2024.

DÜRÜŞKEN, Çiğdem. Antikçağ Felsefesi – Homeros'tan
Augustinus'a Bir Düşünce Serüveni, Alfa Yayınları, İstanbul, 7.
Basım 2023.

ERHAT, Azra, Mitoloji Sözlüğü, XIII. basım: Haziran 2024.

HESİODOS, (Çev: Azra Erhat – Sabahattin Eyüboğlu),
Theogonia – İşler ve Günler, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları,
İstanbul, XIII. basım: Aralık 2023.

HOMEROS (Çev: Azra Erhat- A. Kadir), İlyada, Türkiye İş
bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XVIII. Basım: Aralık 2021.

HOMEROS (Çev: Azra Erhat- A. Kadir), Odyssea, Türkiye
İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XX. basım: Ekim 2023.

HÖLDERLİN (Çev: Mehmet Barış Albayrak), Şiir ve
Tragedya Kuramı, Notos Kitap, İstanbul, 2012.

İNAM, Ahmet (Söyleşi: Özlem Küskü), Felsefeden Doğan
Yaşam, Destek Yayınları, İstanbul, Ekim 2024.

KITTO, H. D. F. (Çev: Deniz Türker), Yunan Tragedyası: Bir
Edebiyat İncelemesi, Alfa Yayınları, Alfa Yayınları, İstanbul,
Ekim 2024.

KOTT, Jan, (Çev. Ayşe Selen), Antik Tragedyalar ve Çağdaş Yorumları, Mitos/Boyut Yayınları, Tiyatro/Kültür Dizisi, İstanbul, 2006.

LATACZ, Joan (Çev: Yılmaz Onay), Antik Yunan Tragedyaları: Tüm Oyunlar Taihçe – İnceleme – Yorum, Mitos-Boyut Yayınları, Tiyatro/Kültür Dizisi, İstanbul, 2006.

NIETZSCHE, Friedrich. Tragedyanın Doğuşu (Çev. Mustafa Tüzel), Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XVII. Basım, Aralık 2023.

NIETZSCHE, Friedrich (Çev: Mahmure Kahraman), Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

NUTKU, Özdemir. Dram Sanatı: Tiyatroya Giriş, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul, Aralık 2013.

PAKSOY, Banu Kılan. Tragedya ve Siyaset, Mitos-Boyut Yayınları, Tiyatro/Kültür Dizisi, İstanbul, 2011.

PLATON, Devlet (Çev. Furkan Akderin), Say Yayınları, İstanbul, 5. Baskı 2022.

PLATON, Şölen –Dostluk (Çev. Sabahattin Eyüboğlu – Azra Erhat), Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XXVI. basım 2023.

PORTAKAL, Hüseyin. Yunan Kültüründe Tragedya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008.

THOMSON, George (Çev: Mehmet H.Doğan), Yordam Kitap, İstanbul, III. basım: Temmuz 2024.

YAZI DİZİSİNDE İNCELENEN KİTAPLAR KAYNAKÇASI

AİSKHYLOS

Persler, Çev. Güngör Dilmen, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, Ekim 2014.

Thebai'ye Karşı Yediler, Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, Ekim 2012.

Agamemnon, (*Oresteia: Agamemnon, Adak Sunucular, Eumenidmler* üçlü basımı içinde), Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul,

Adak Sunucular (Sunu Taşıyanlar), (*Oresteia: Agamemnon, Adak Sunucular, Eumenidmler* üçlü basımı içinde), Çev. Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, II. basım 2016.

Eumenidler, (*Oresteia: Agamemnon, Adak Sunucular, Eumenidmler* üçlü basımı içinde), Çev. Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, II. basım 2016.

Zincire Vurulmuş Prometheus, Çev. Azra Erhat – Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XVII. basım: Haziran 2023.

SOPHOKLES

Aias, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, VII. basım: Aralık 2022.

Kral Oidipus, Çev. Bedrettin Tuncel, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XXIII. basım: Ekim 2023.

Kral Oidipus, Çev. Güngör Dilmen, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, Ekim 2020.

Oidipus Kolonos'ta, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, VI. basım: Aralık 2021.

Antigone, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, VII. basım: Ağustos 2023.

Antigone, (*Persler* ile birlikte ikili basım içinde), Çev. Güngör Dilmen, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, Ekim 2014.

Trakhisli Kadınlar, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, IV. basım: Şubat 2021.

Elektra, Çev. Azra Erhat, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XIV. basım: Ağustos 2023.

Elektra, Çev. T. Yılmaz Ögüt, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2021.

Philoketes, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, V. basım: Aralık 2022.

EURİPİDES

Alkestis, Çev. T. Yılmaz Ögüt, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2018.

Alkestis (*Alkestis – Medeia – Elektra* üçlü basımı içinde) Çev. Ahmet Hamdi Tanpınar, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ocak 2018.

Medea, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XI. Basım: Aralık 2023.

Medeia (*Alkestis – Medeia – Elektra* üçlü basımı içinde) Çev. Ahmet Hamdi Tanpınar, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ocak 2018.

Heraklesoğulları, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2022.

Hippolytos, Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2021.

Andromakhe, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, IV. basım: Ocak 2023.

Hekabe, Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, II. Basım: 2021.

Yakarıcılar, Çev. Sema Sandalcı, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, VI. Basım: Ocak 2023.

Yakarıcılar, Çev. T. Yılmaz Ögüt, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2021.

Elektra, Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, III. Basım: 2021b

Elektra (*Alkestis – Medeia – Elektra* üçlü basımı içinde) Çev. Ahmet Hamdi Tanpınar, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ocak 2018.

Herakles, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, IV. basım: Aralık 2023.

Troyalı Kadınlar, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Ekim 2022.

Ion, Çev. Ege Kandemirli, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2018,

Iphigenia Tauris'te, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, IV. basım: Eylül 2023.

Helene, Çev. Yılmaz Onay, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2013.

Orestes, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Kasım 2020.

Iphigenia Aulis'te, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, III. basım: Eylül 2021.

Bakkhalar, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, XI. basım: Ekim 2022.

Bakkhalar, Çev. Güngör Dilmen, Mitos/Boyut Tiyatro Yayınları, İstanbul, 2012.

Resos, Çev. Sema Sandalcı, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, V. basım: Aralık 2022.

Kyklops, Çev. Ari Çokona, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, II. basım Ocak 2021.

Mehmet Akif TUTUMLU

MUTLULUĞUN RESMİ

Nâzım'a

O kadar soğuk
o kadar hüznü
o kadar kelimesiz
bir park ki...

Hiçlikten eskimiş bir bankta
sokuldukça birbirlerine
kızla oğlan,
tamamlanıyor
mutluluğun resmi.

Mehmet RAYMAN

KONU

bir sözcük atımı
yakalandım aşka
gitgide değişiyor
sana yazdığım
mektupların tonu

elimdeki su bardağı
bulut seviyesinde kalmış
dudakların boyası
at yelesi bozkırın tonu
sevindim yere göğe karşı
bağlara bağlandım
umutlarım
beni gömün olduğum yere

dem üstüne konuşmam
yıllar söyler akşamı sabahı
hiç gelmez bu yolun sonu
şiirin üstüne çıkar konu
uzun gecelerden geçirdim
yağmura büründüm
seni görünce

İlhan KEMAL

HERGÜNKÜLÜK LABİRENTİ

Kötülüğün iktidarından kaçarken yıkılmışım
Dizlerim kanıyor, canım benzersiz acıyordu
Varsam düş yurduna derin kesiklerime sargı bezi
yapacaktım toprağından, açık yaralarım merhem...

Yaşam geri almak üzere ödünç vermeseydi canı
Aslında bir devasa mezarlık olan dünyada
Her şey gidimli olmasaydı, bir parça gülüş kalsa
Gül soluş unutsa, soluk sonsuzluğa uzansaydı
Haykıracaktım: Tanrım, yaşasın aşkın merhameti!

Olmadı. Yo, hiçbir şey değişmedi göğün altında
Düştü düş yurdu barbar kuşatmalarda
Konan uçtu, gelen göçtü, kalkan düştü
Dönüştü devranın döngüsü değirmen taşına
Öğüttü ömrümüzü koydu da buğday tanesi yerine

Ayrılıklar geldi başa, dağın ardında kaldı ütopya
Bağ vurgun yedi, yandı üzümün şarap olma hevesi
Yittik bilindik mahfillerde, yol önce içimizde bitti.

Nurkan GÖKDEMİR

TAŞTI ÇAĞ

Taştı çağ!..
doldu taştı taşla betonla
taş devirlerini aratmayacak
denli/ densiz yaban(ıl)larla!

Taştı çağ!
doldu taştı günahsızların
kimsesizlerin masumların
durmadan akıtılan kanlarıyla!

Taştı çağ!
doldu taştı bildiğin
taştan da öte kaskatı kapkara
kesilmiş duysuz etparçalarıyla!

Taştı çağ!
doldu taştı asil hakiki taşların
doğanın kalbini sızlatan vurgun
ve talanlarla yitneyazan dünyada!

Yayın Yönetmeni : Ramis Dara

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Halim Çiftçi (Ömerbey Mah. Ş. K. Ahmet. Sok.
Fidan Apt. B. Blok. Kat: 2, D: 5- MUDANYA)

Yazışma ve posta kargo adresi : PK 68 16361 Ulucami - BURSA

E- Posta : akatalpa@hotmail.com

Yayın Türü : Yaygın süreli yayın. ISSN 1305 - 7685

İsteyen herkes akatalpa sitesinden kâğıt çıkışı alabilir.

Ocak 2000'de Bursa'da Ramis Dara, Melih Elal, Serdar Ünver, Ali Özçelebi ve arkadaşları tarafından kurulan şiir ve eleştiri ağırlıklı aylık edebiyat dergisi
Akatalpa (www.akatalpa.org), şair ve yazarlarının başışladıkları telifler ve bazı şiir dostlarının katkılarıyla yayımlanmaktadır.